

K problematice vzdělávání o globální změně klimatu

Mgr. Tomáš Miléř, Ph.D.
KFChO PdF MU
miler@ped.muni.cz

Workshop „Křehká rovnováha aneb Klimatické změny v kontextu rozvoje“
Středisko ekologické výchovy SEVER, Horní Maršov 5. – 6.12. 2014

Terminologie

- Počasí a klima →(globální) změna klimatu
- Globální oteplování vs. změna klimatu
- Antropogenní změna klimatu
- Náhlá (překotná) změna klimatu
- Klimatický rozvrat
- Klimatická krize
- Mitigace vs. adaptace

Vědní obory

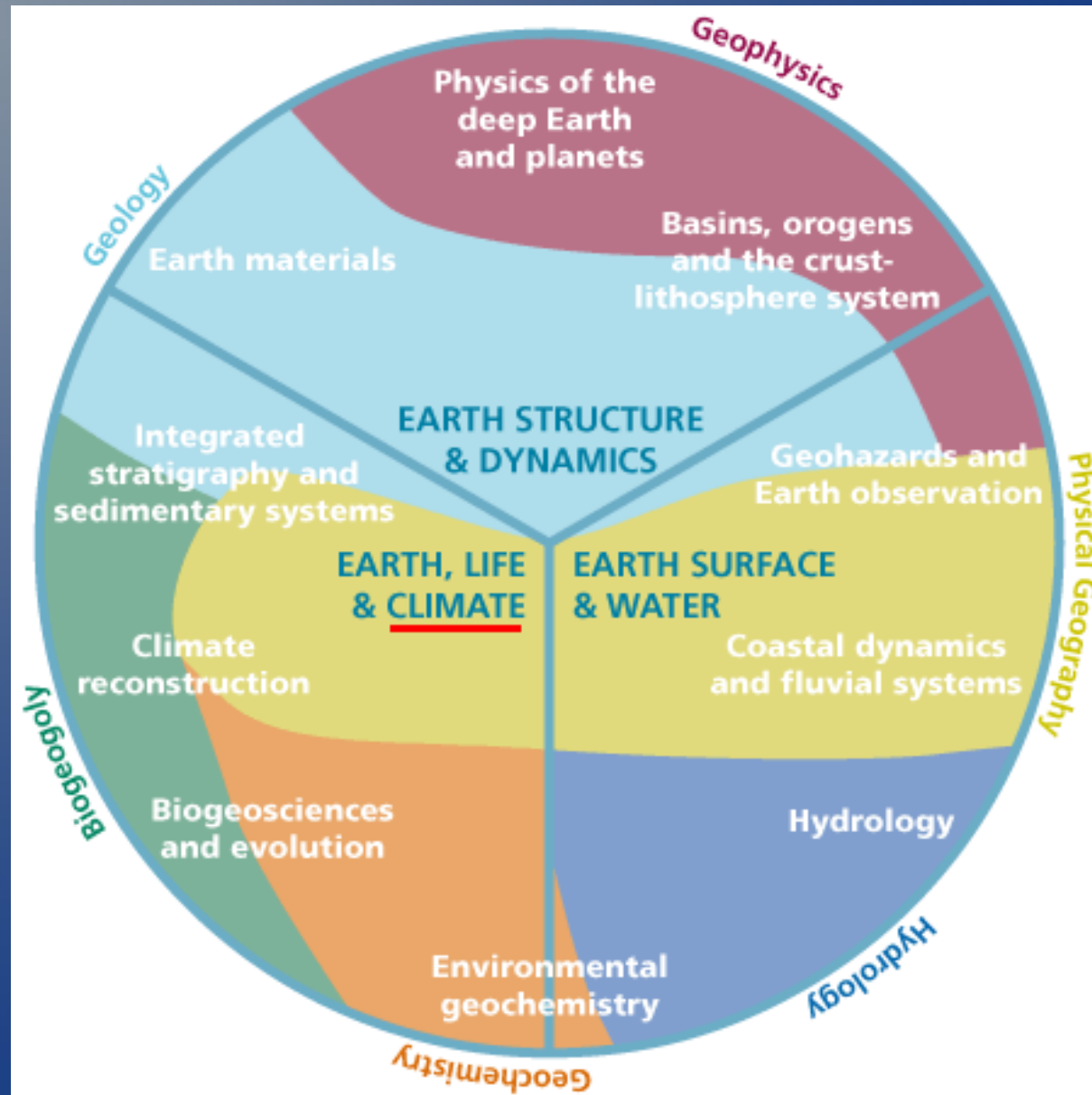
Tradiční obory

- Meteorologie
=> aplikovaná fyzika
- Klimatologie
=> statistika počasí

Integrované obory

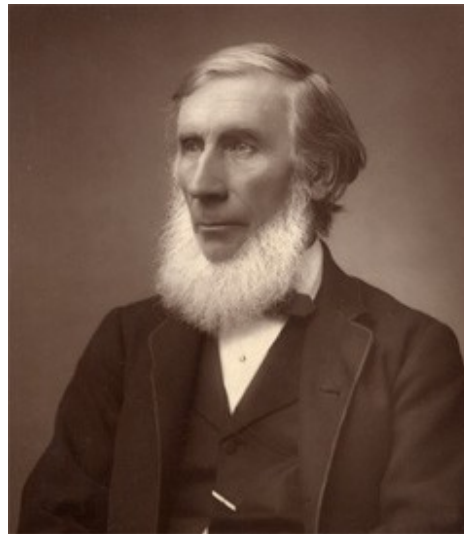
- Vědy o Zemi (Earth science)
- Vědy o klimatu (základem je fyzika klimatu)
(Climate science => Climate scientist)

Struktura vědy o Zemi a vztah k vědě o klimatu

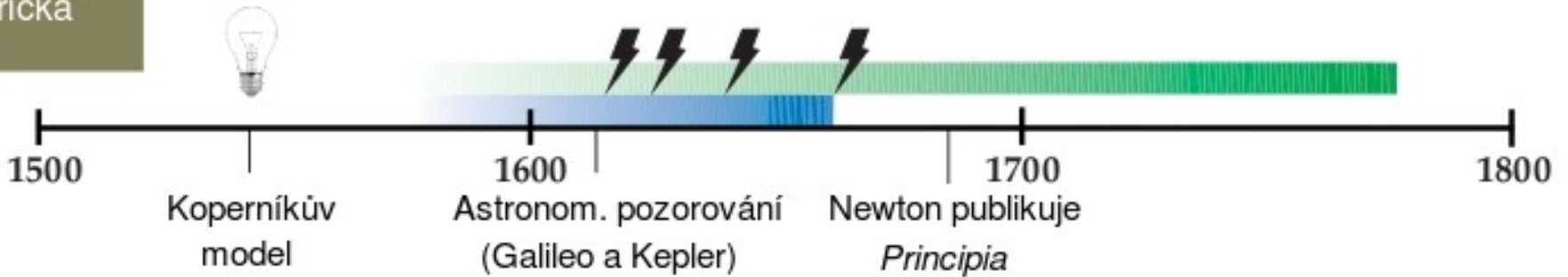
Historie výzkumu globálního oteplování

- 1824 – Joseph Fourier (formuloval skleníkový jev)
- 1859 – John Tyndall (proměřil účinnost skleníkových plynů)
- 1894 – Svante Arrhenius (poprvé počítal „citlivost klimatu“)

Přijetí teorií odborníky a veřejností

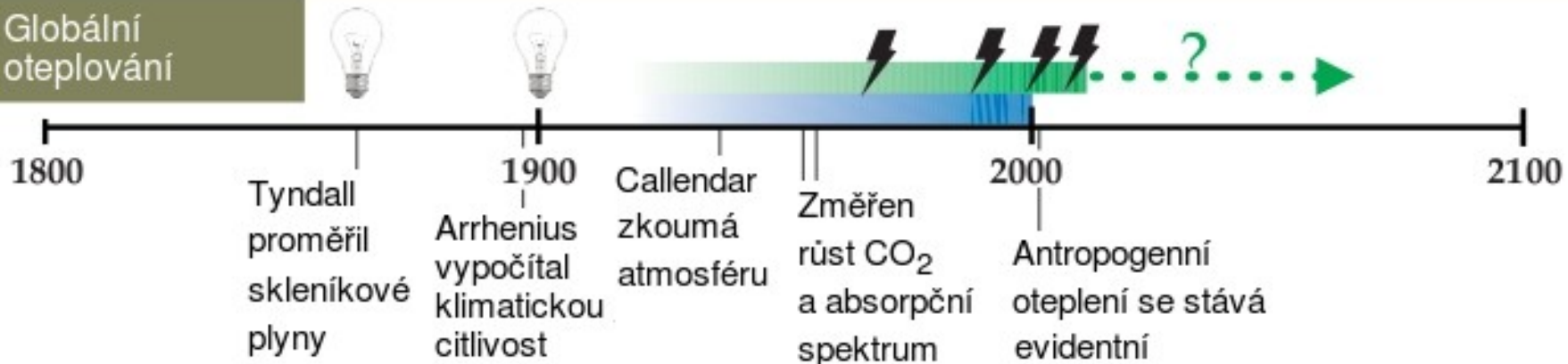
Heliocentrická soustava

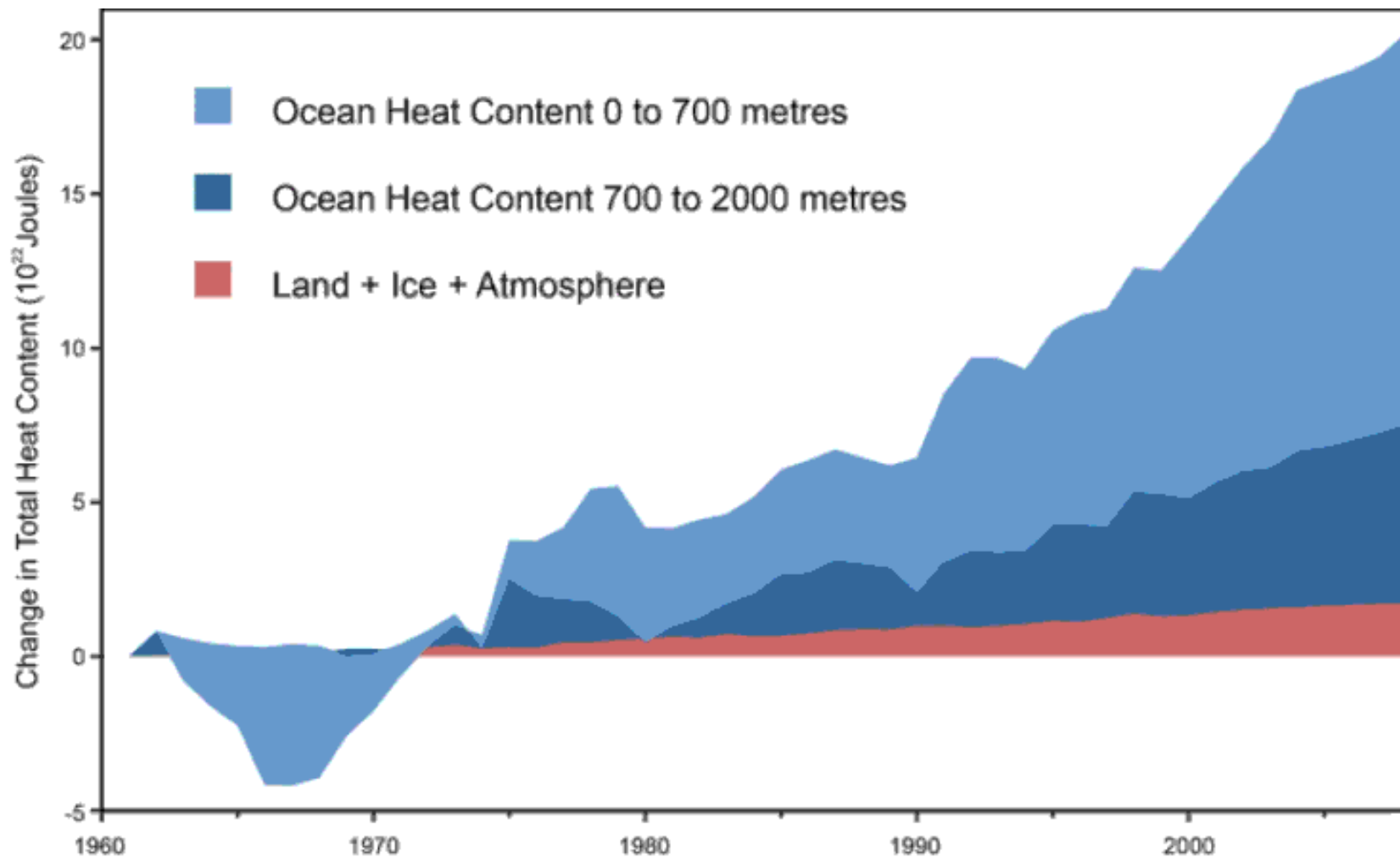
Teorie relativity

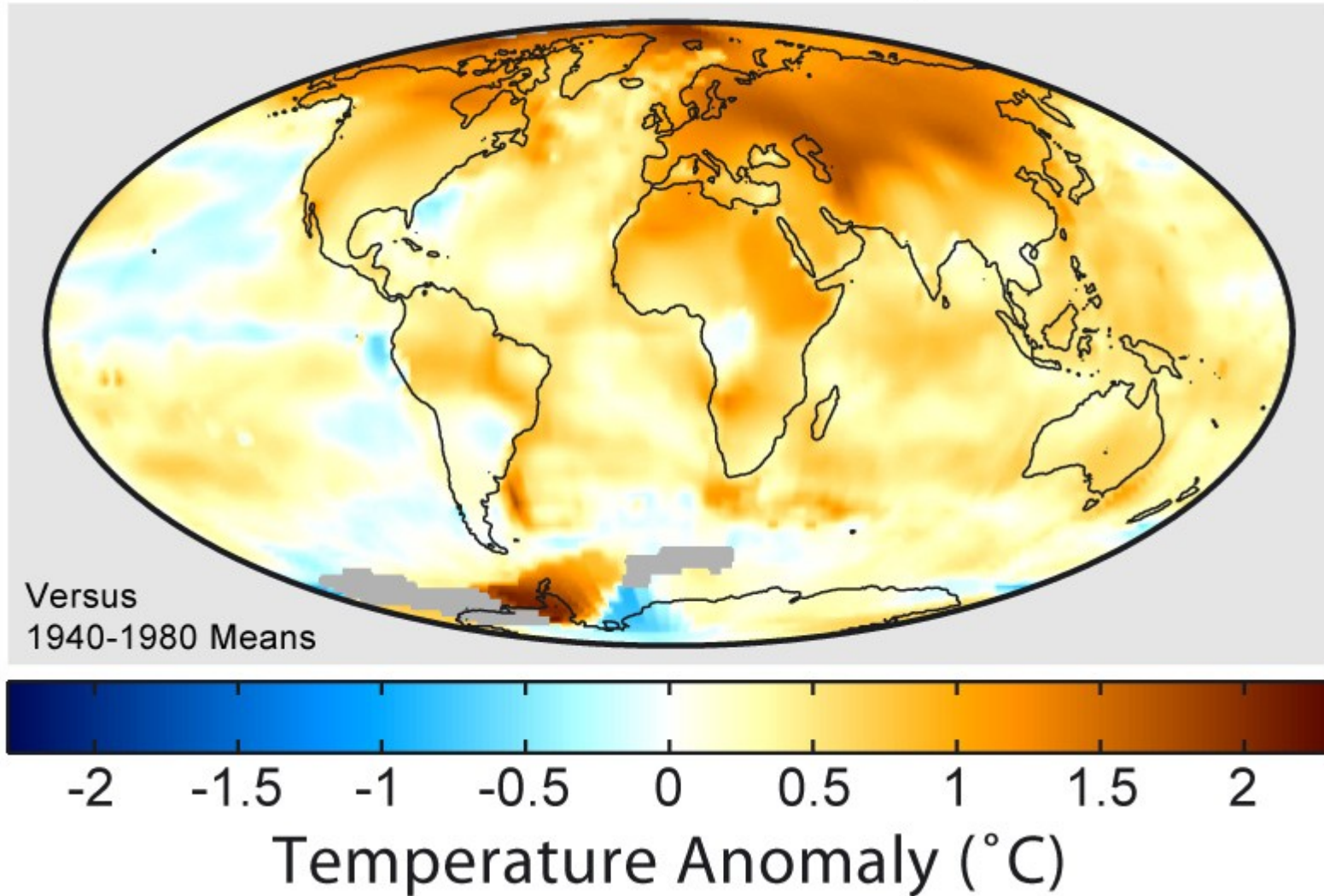
Globální oteplování

Energetická bilance Země

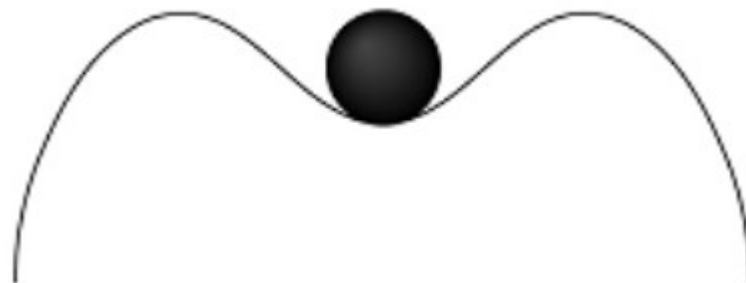
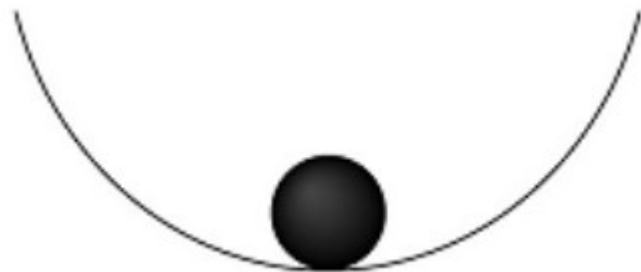
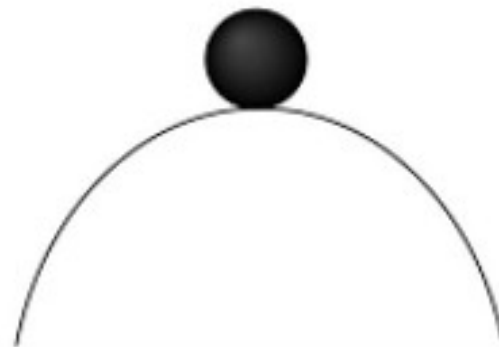
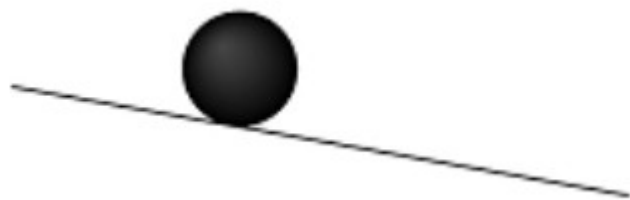

1999-2008 Mean Temperatures

Jak funguje klimatický systém?

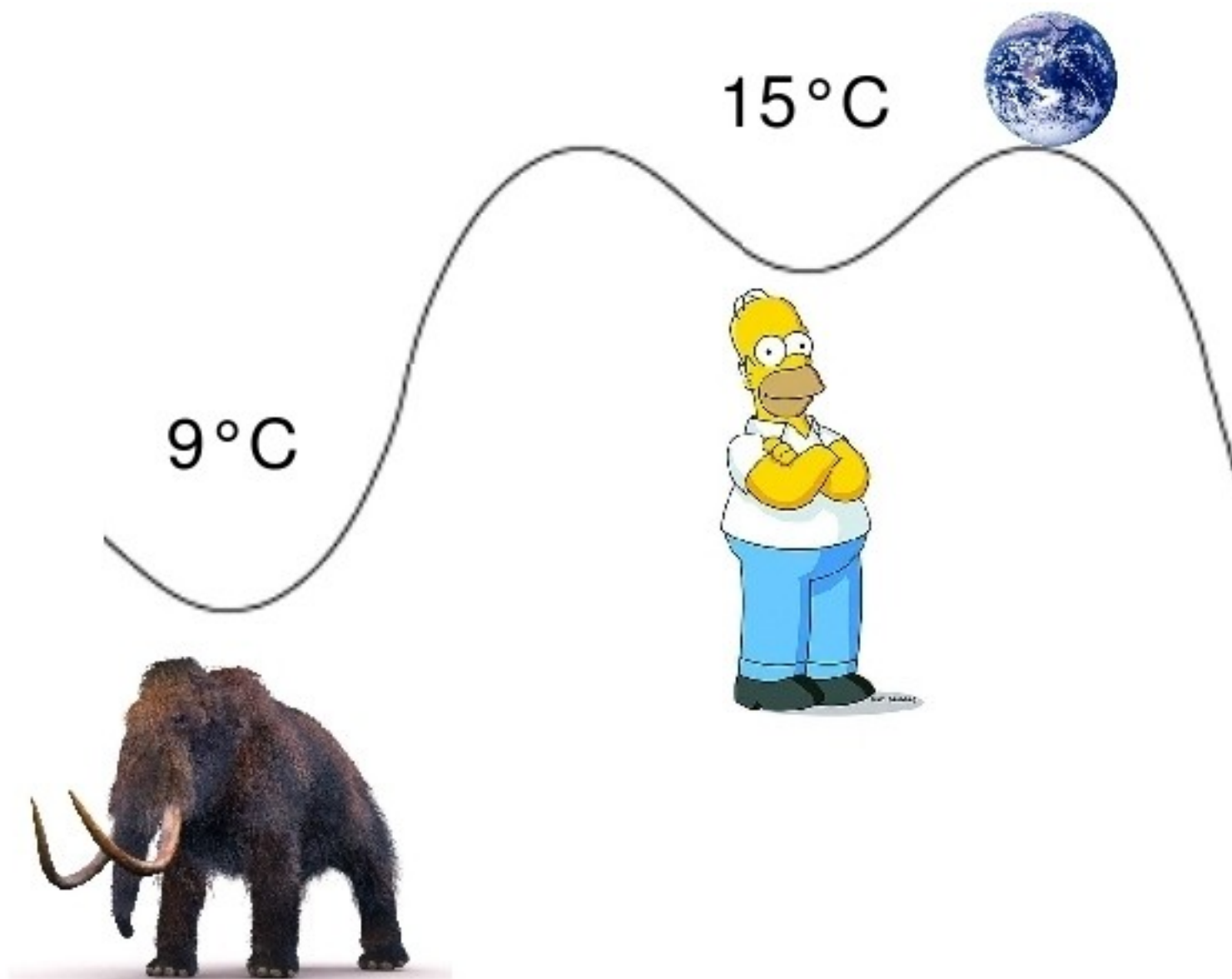

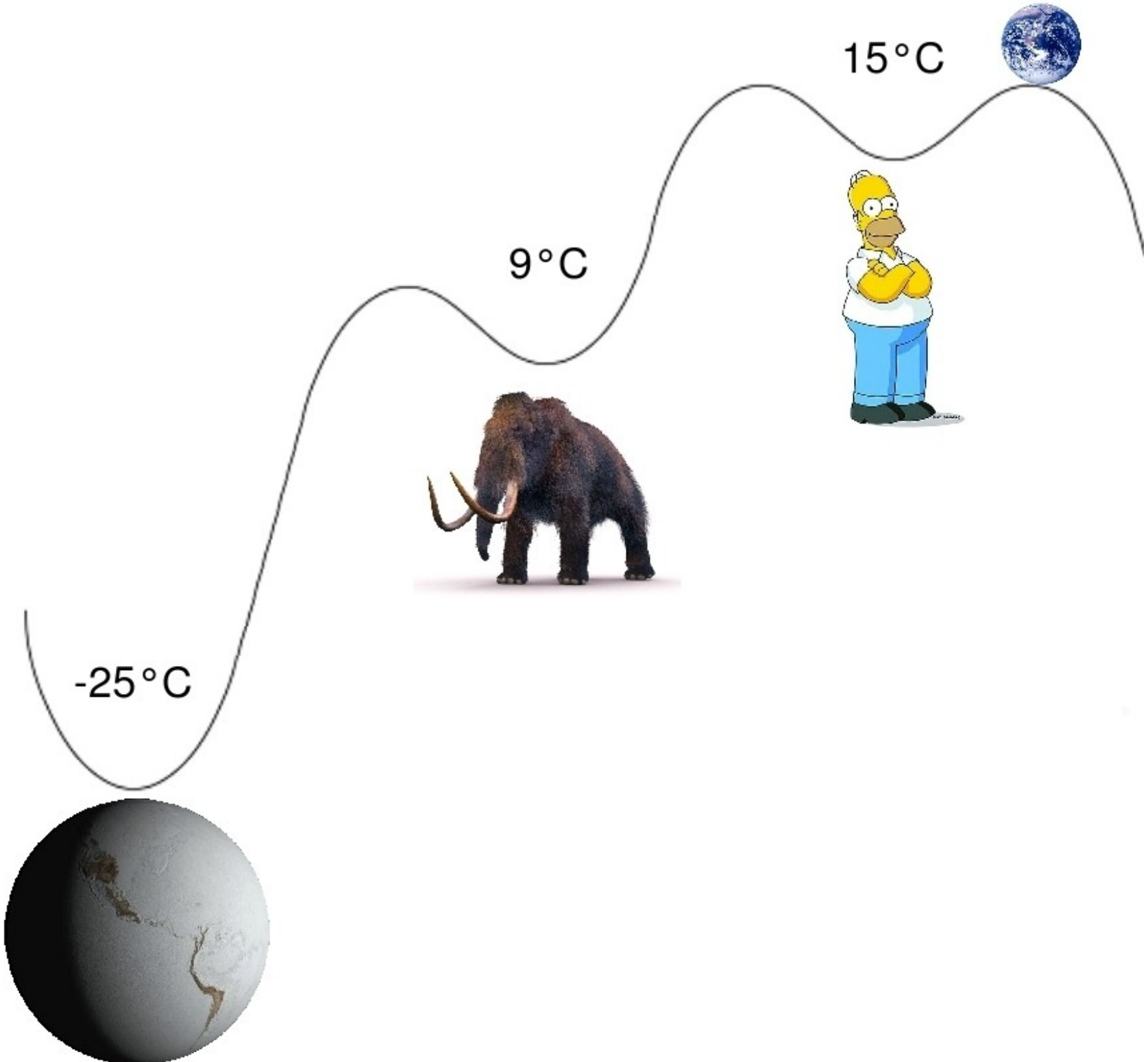
15°C

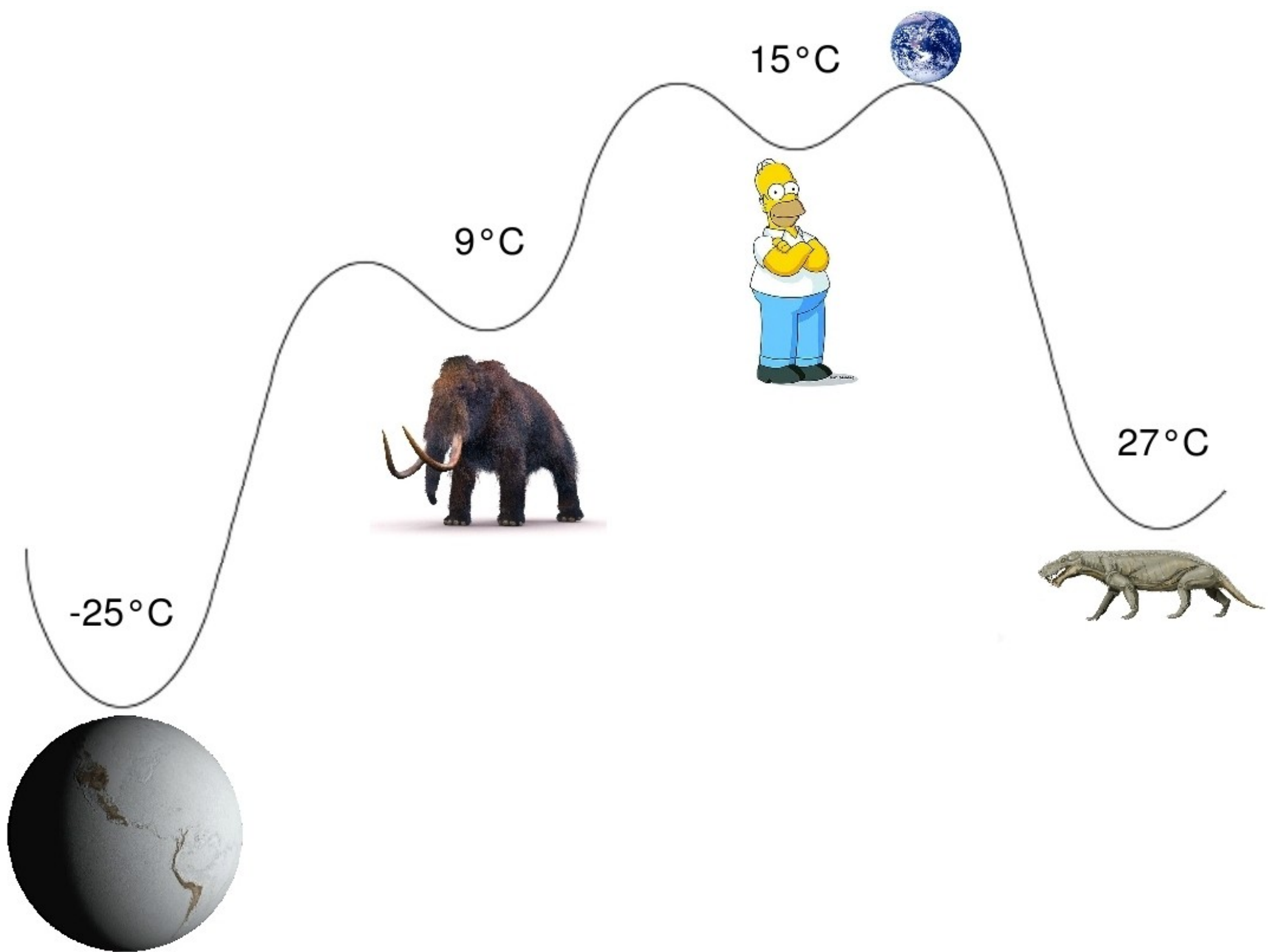

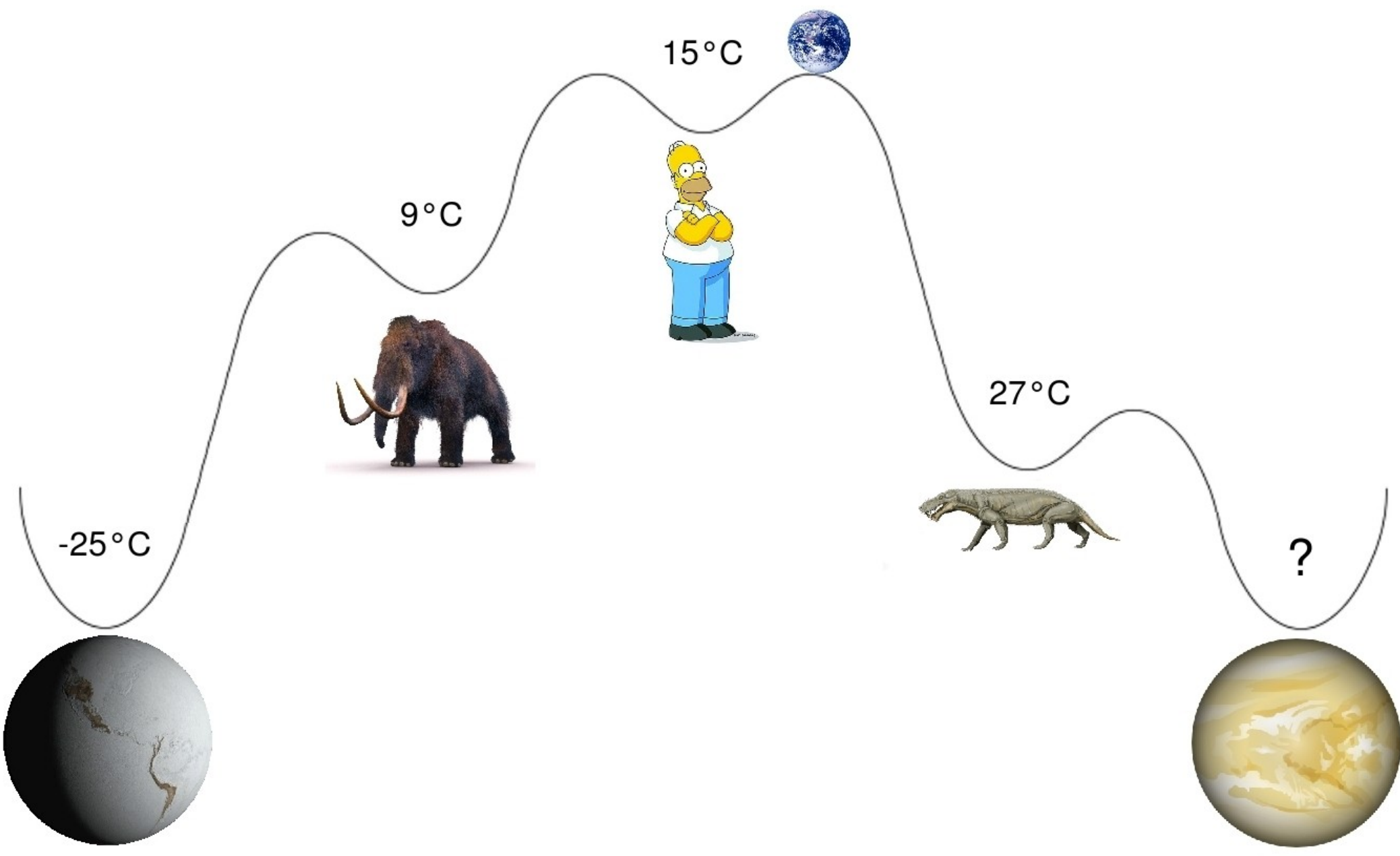
+2°C

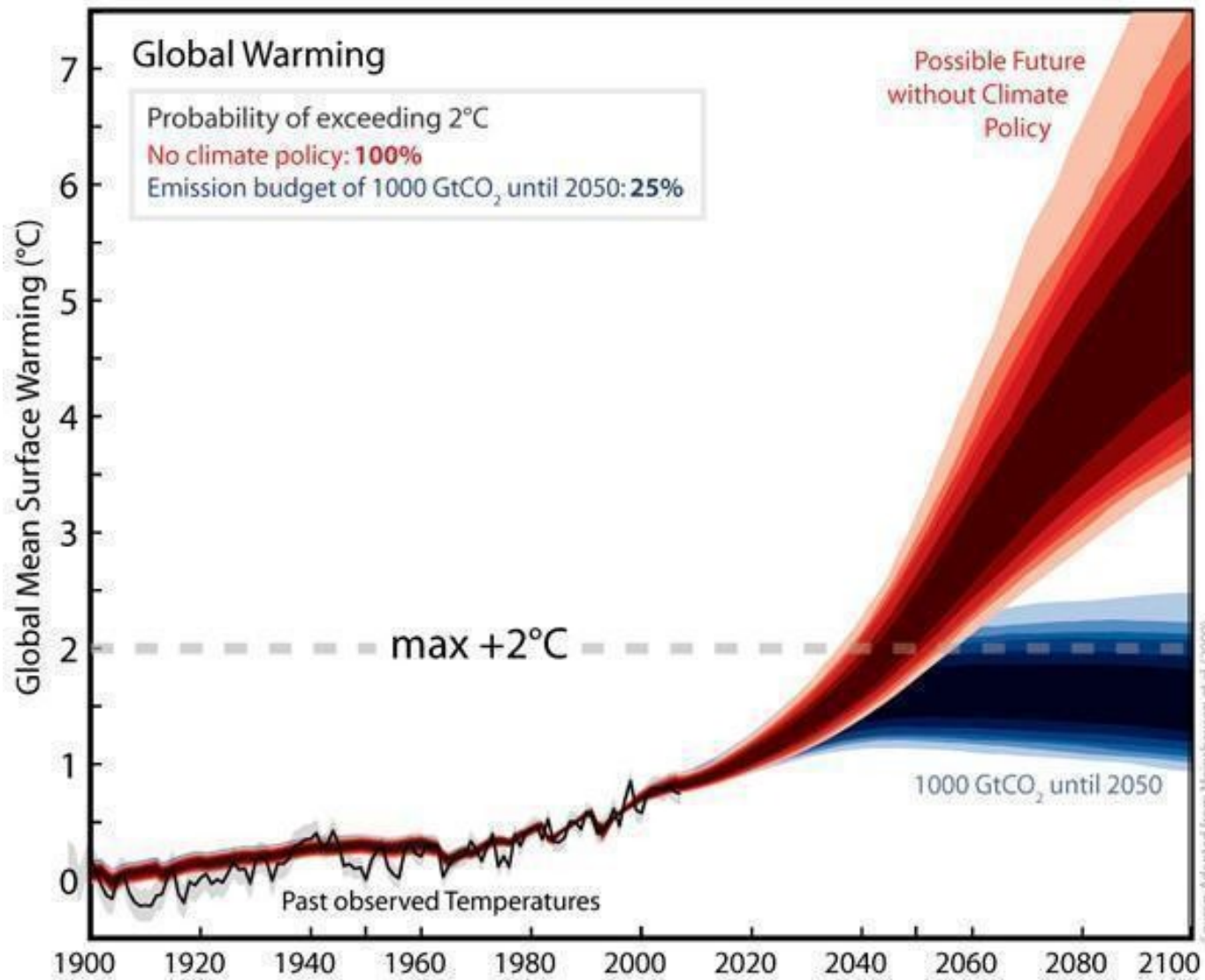
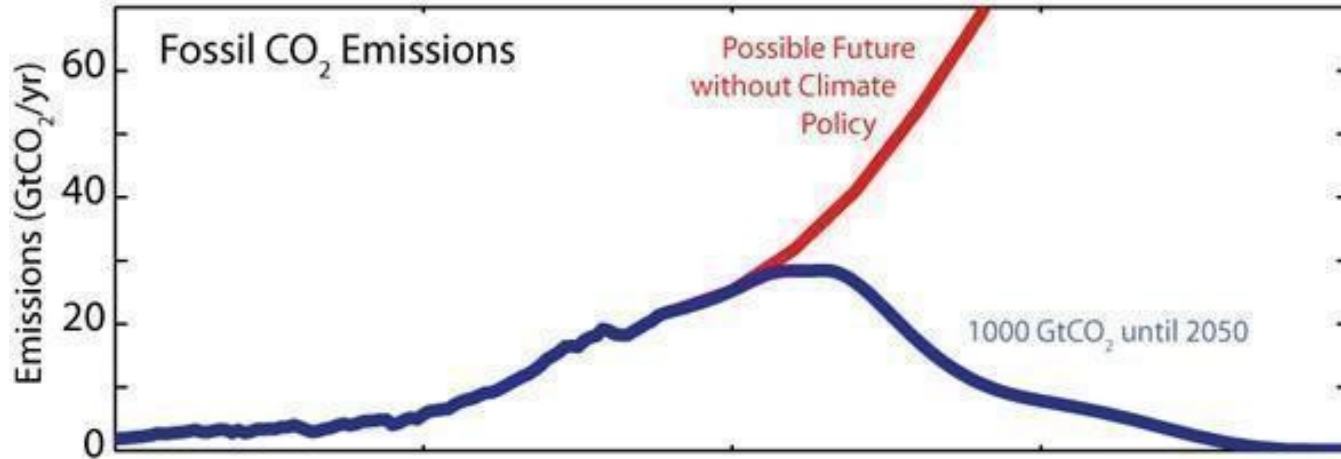
-25°C

9°C

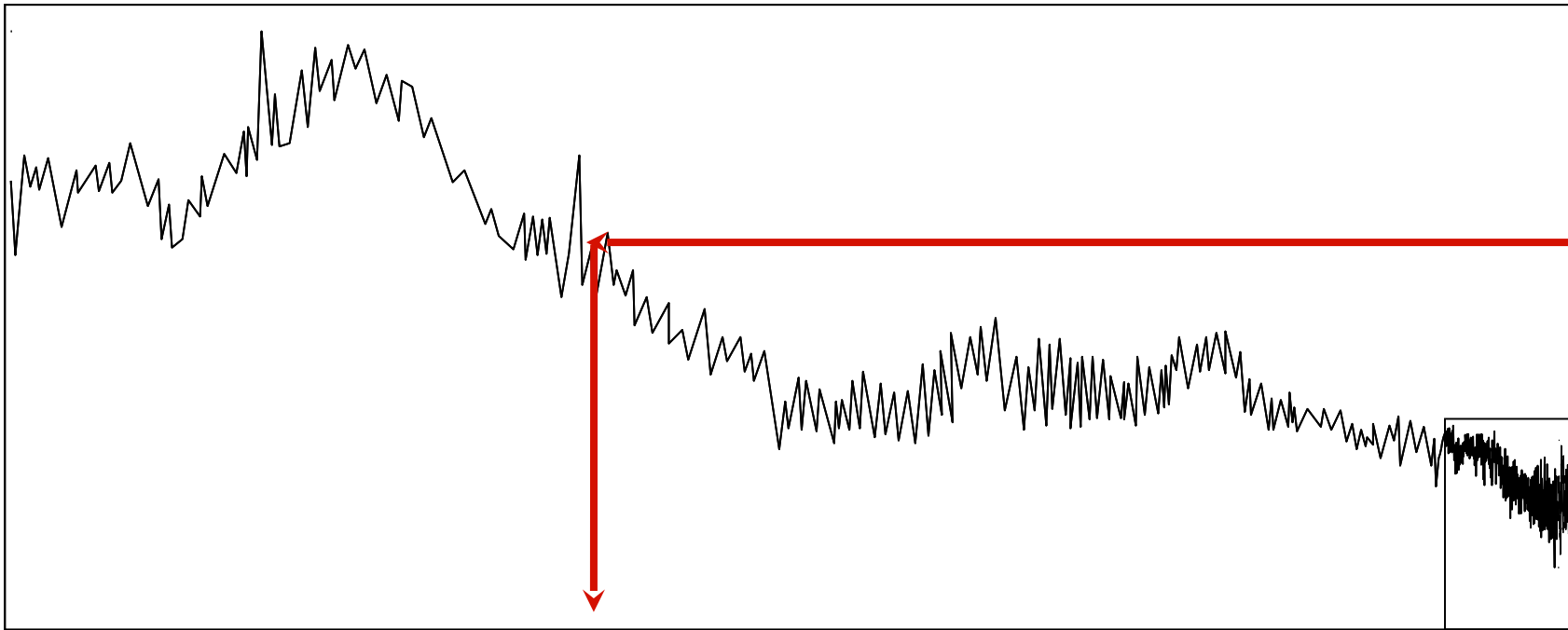
15°C

27°C

?

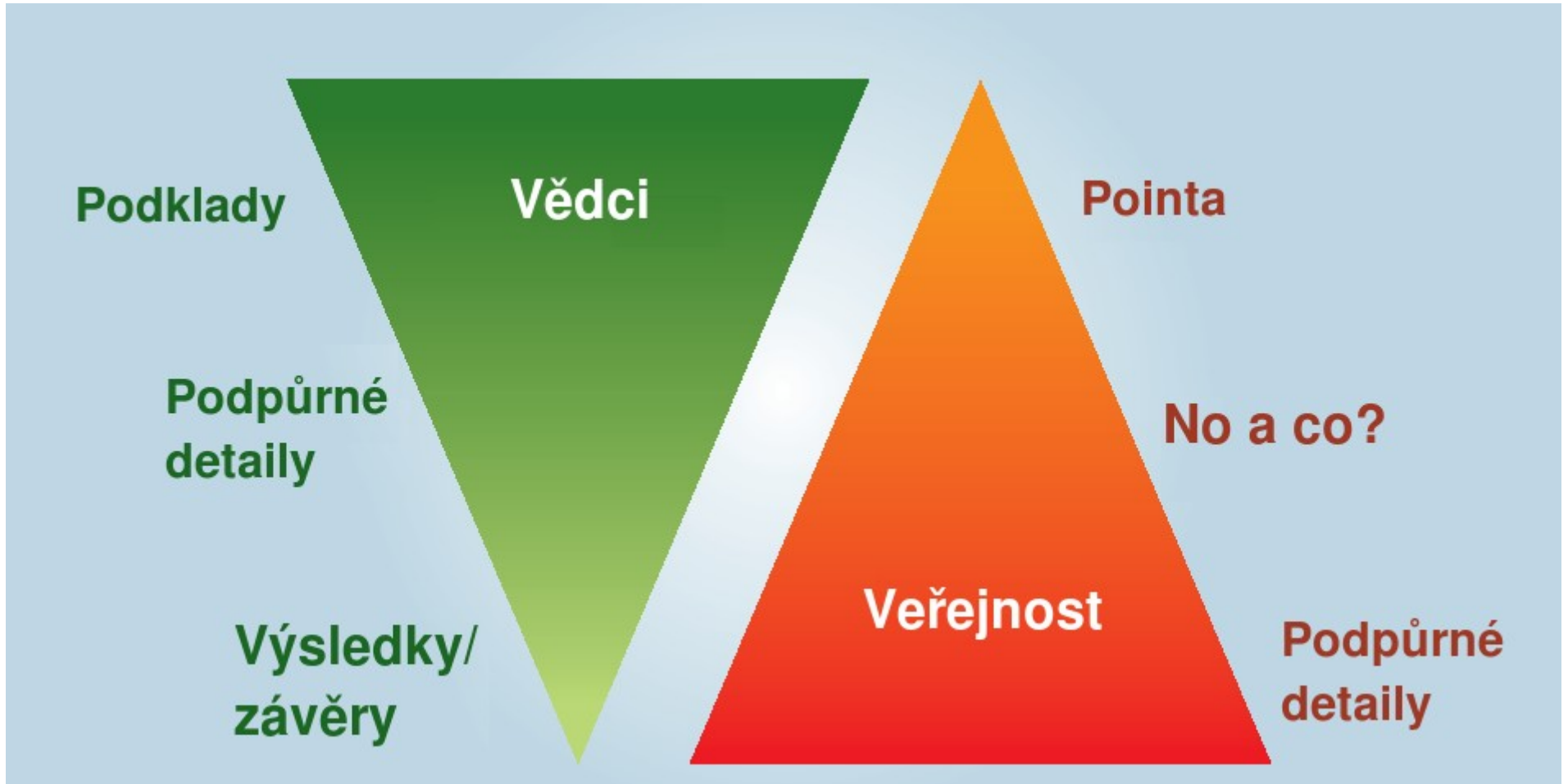
Oteplení o 6°C

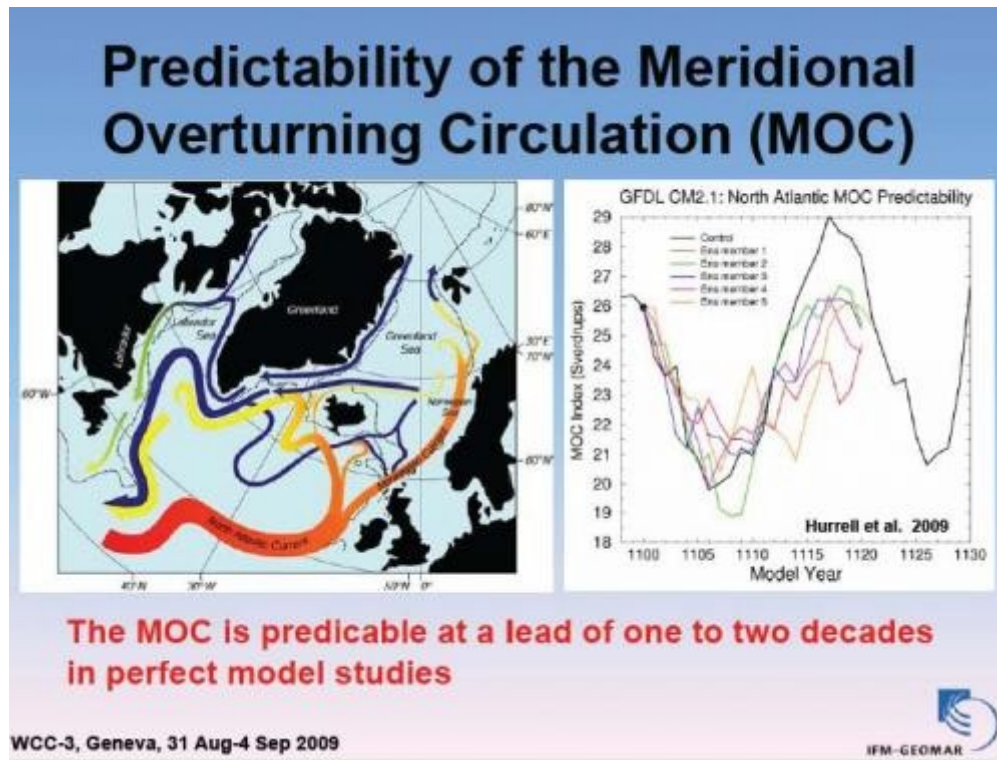
40 mil. let

Komunikační pyramida

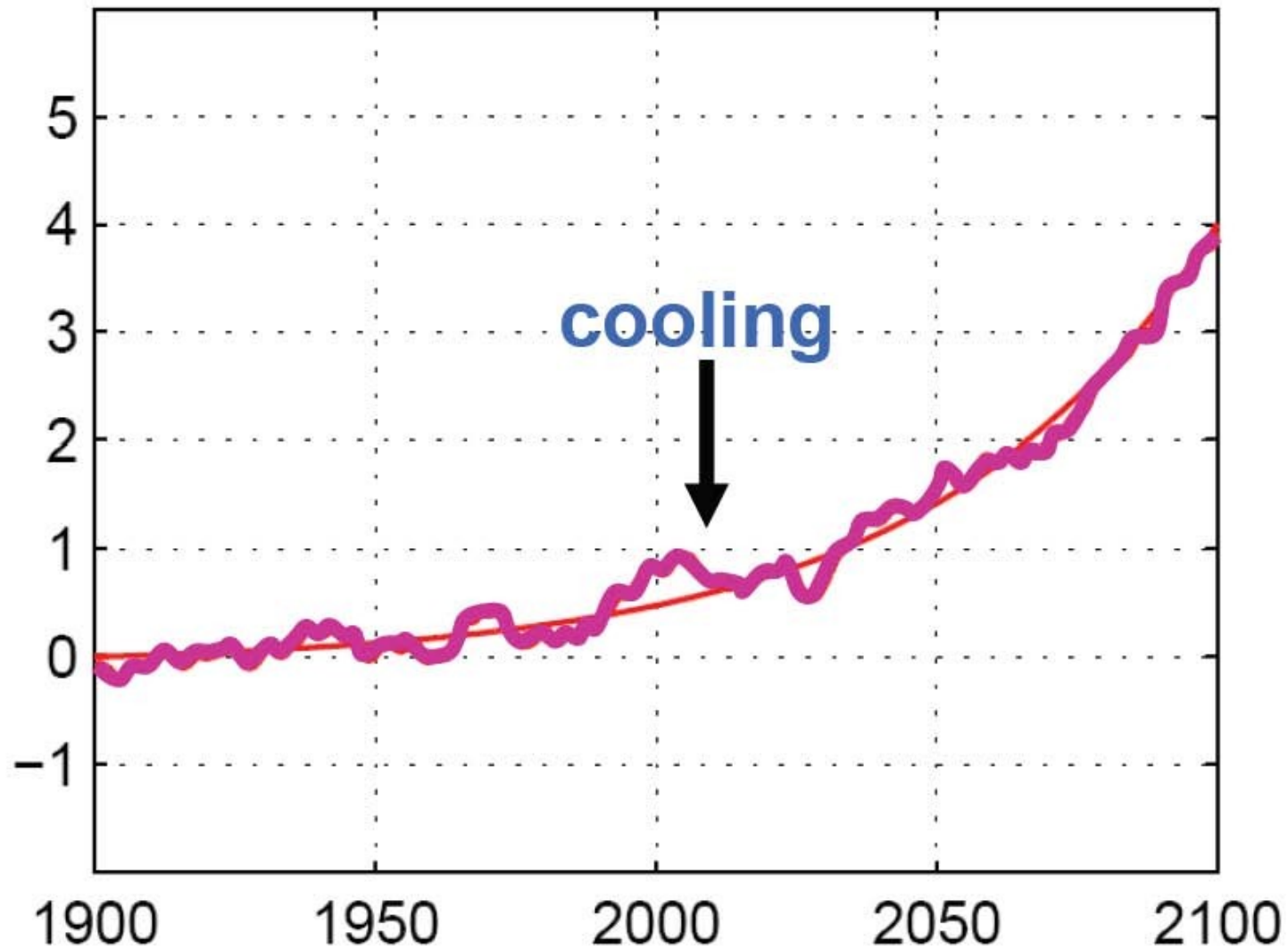
Role médií

„Kdybych se nejmenoval Mojib Latif, jmenoval bych se Globální Oteplování.“

- Globální oteplování bylo zrušeno. Rozejděte se.
  - Začíná malá doba ledová?

“Climate surprises”

Carbon dioxide production by benthic bacteria: the death of manmade global warming theory?

Daniel A Klein^{*}, Mandeep J Gupta^{*}, Philip Cooper^{**}, Arne FR Jansson^{**}.

^{*}Department of Climatology, University of Arizona; ^{**}Department of Atmospheric Physics, Göteborgs Universitet (University of Gothenburg, Sweden.)

Received: 18 February 2007 / Accepted: 9th August 2007 / Published online: 3rd November 2007

©Inst Geoclimatic Studies 2007

Abstract

It is now well-established that rising global temperatures are largely the result of increasing concentrations of carbon dioxide in the atmosphere. The "consensus" position attributes the increase in atmospheric CO₂ to the combustion of fossil fuels by industrial processes. This is the mechanism which underpins the theory of manmade global warming.

Our data demonstrate that those who subscribe to the consensus theory have overlooked the primary source of carbon dioxide emissions. While a small part of the rise in emissions is attributable to industrial activity, it is greatly outweighed (by >300 times) by rising volumes of CO₂ produced by saprotrophic eubacteria living in the sediments of the continental shelves fringing the Atlantic and Pacific oceans. Moreover, the bacterial emissions, unlike industrial CO₂, precisely match the fluctuations in global temperature over the past 140 years.

This paper also posits a mechanism for the increase in bacterial CO₂ emissions. A series of natural algal blooms, beginning in the late 19th Century, have caused mass mortality among the bacteria's major predators: brachiopod molluscs of the genus *Tetradymia*. These periods of algal bloom, as the paleontological record shows, have been occurring for over three million years, and are always accompanied by a major increase in carbon dioxide emissions, as a result of the multiplication of bacteria when predator pressure is reduced. They generally last for 150-200 years. If the current episode is consistent with this record, we should expect carbon dioxide emissions to peak between now and mid-century, then return to background levels. Our data suggest that current concerns about manmade global warming are unfounded.

Keywords: global warming, carbon-dioxide, eubacteria, *Tetradymia*, benthic, numerical modelling.

Skeptical Science

Getting skeptical about global warming skepticism

Vědecký průvodce skepticismem vůči globálnímu oteplování

John Cook
skepticalscience.com

<http://www.skepticalscience.com/translation.php?lang=1>

Co znamená „vědecký konsenzus“?

The Scientific Consensus on Climate Change
Naomi Oreskes, *Science*, 2004

Analyzováno 928 abstraktů článků v odborném tisku za období 1993-2003 obsahujících klíčová slova „globální změna klimatu“.

Výsledky:

75 % - připouští antropogenní změnu klimatu (AZK)

25 % - žádné stanovisko k AZK

0 % - odmítající AZK

ORESQUES, Naomi. The Scientific Consensus on Climate Change. *Science*. 2004. Dostupný také z WWW:
<http://www.sciencemag.org/content/306/5702/1686.full>

Special Eurobarometer 300

Europeans' attitudes towards climate change

Fieldwork March – May 2008

Publication September 2008

Report

Eurobarometer 2009

Vnímání změny klimatu a globálního oteplování

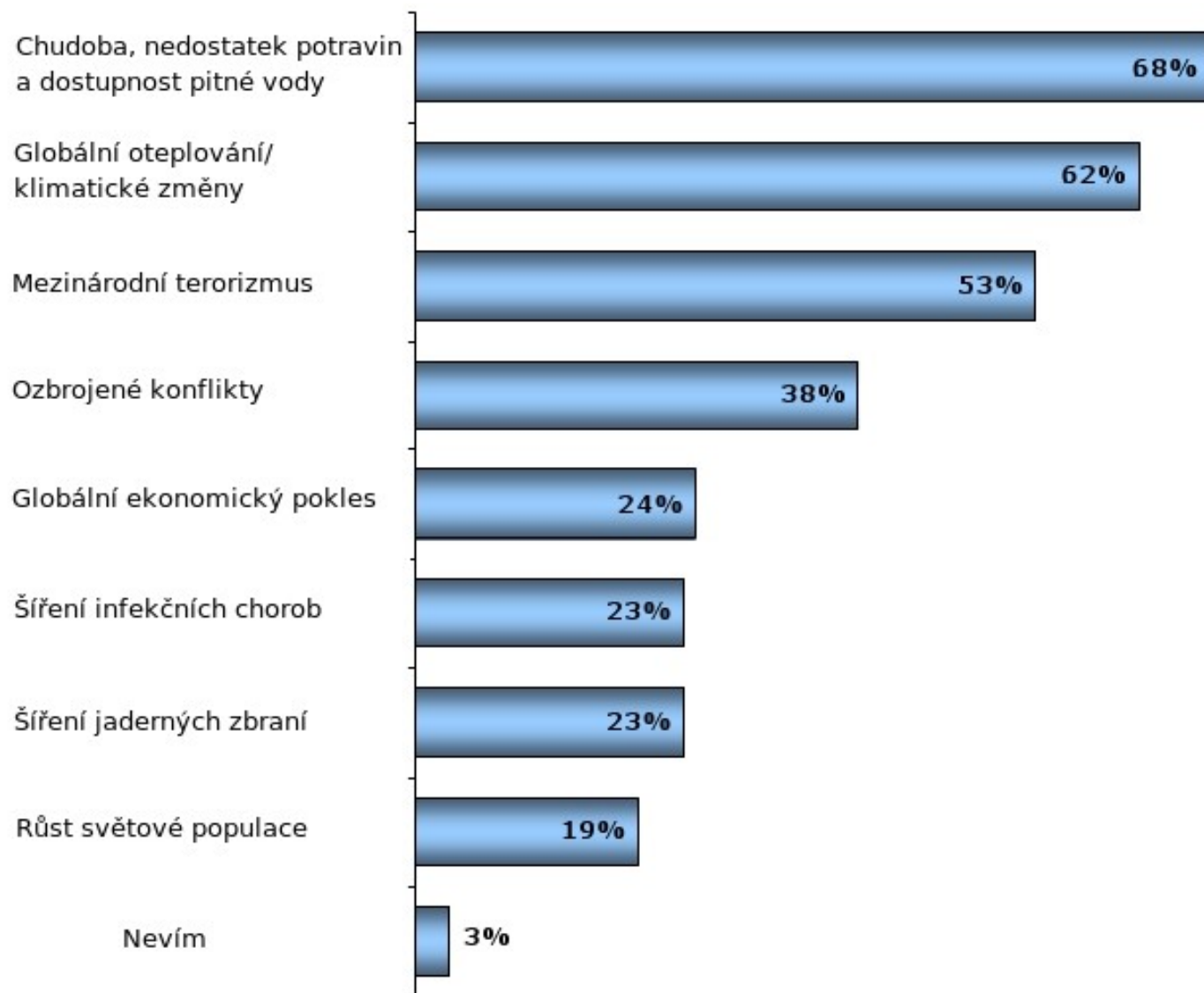
Úroveň informací o změně klimatu

Boj proti klimatickým změnám

Zapojení občanů do boje proti klimatickým
změnám

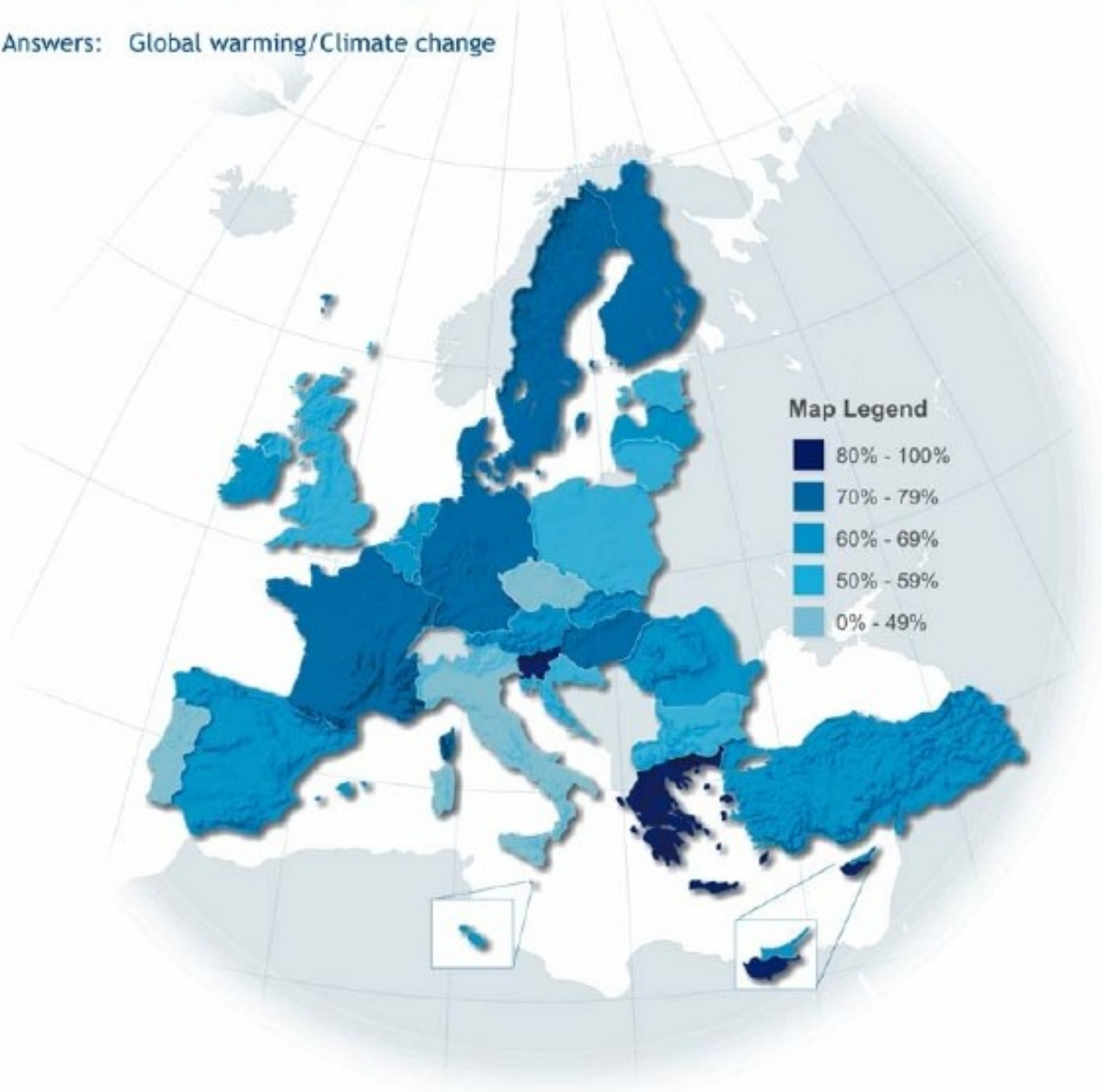
Podle Vašeho názoru, které téma z následující nabídky považujete za nejzávažnější problém, kterému svět v současnosti čelí.

 CY*	92%
 EL	90%
 SI	80%
 SE	74%
 FI	73%
 DK	71%
 DE	71%
 FR	71%
 HU	71%
 LU	69%
 AT	69%
 NL	66%
 LV	66%
 SK	66%
 MT	64%
 IE	63%
 EU27	62%
 BE	61%
 ES	61%
 RO	60%
 EE	58%
 LT	58%
 UK	57%
 BG	52%
 PL	50%
 IT	47%
 PT	47%
 CZ	45%
* CY(80) = 64%	
 TR	60%
 MK	59%
 HR	54%

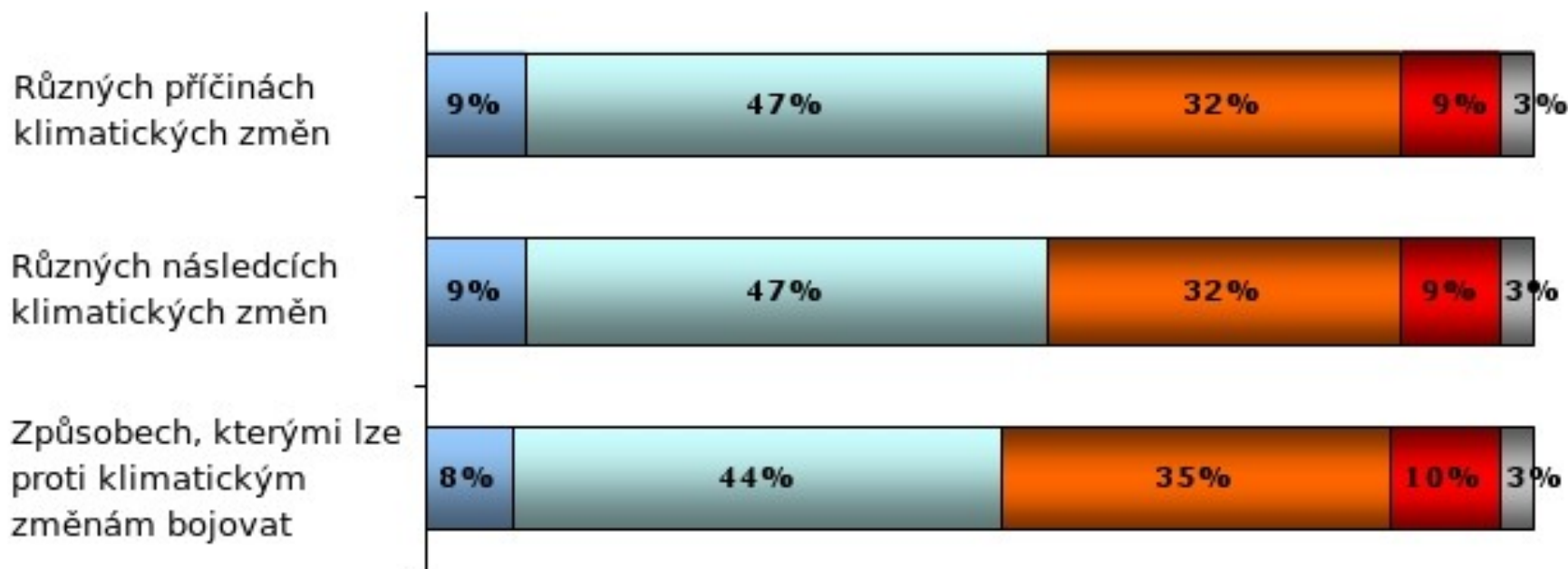
Question: QE1. In your opinion, which of the following do you consider to be the most serious problem currently facing the world as a whole?

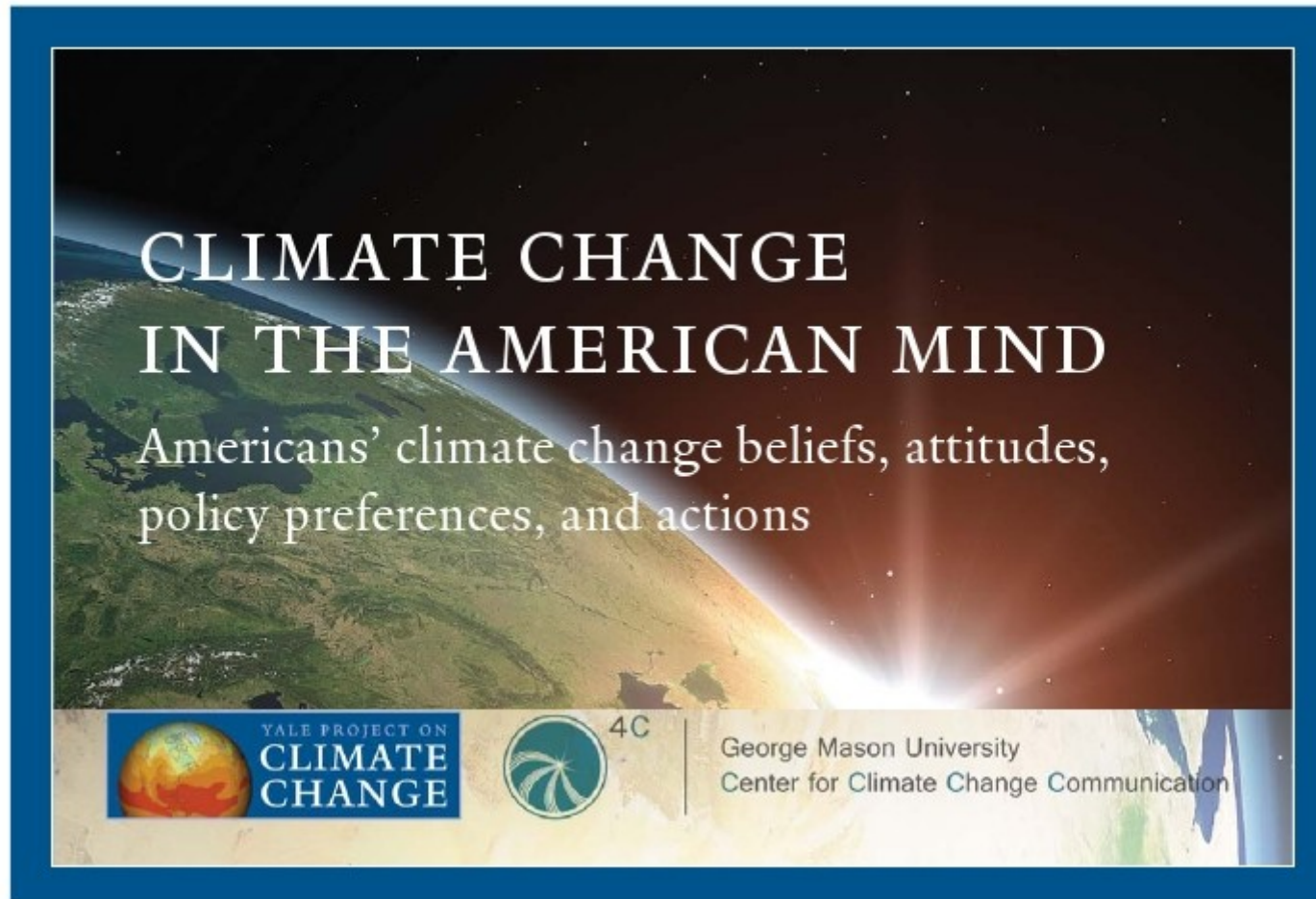
Answers: Global warming/Climate change

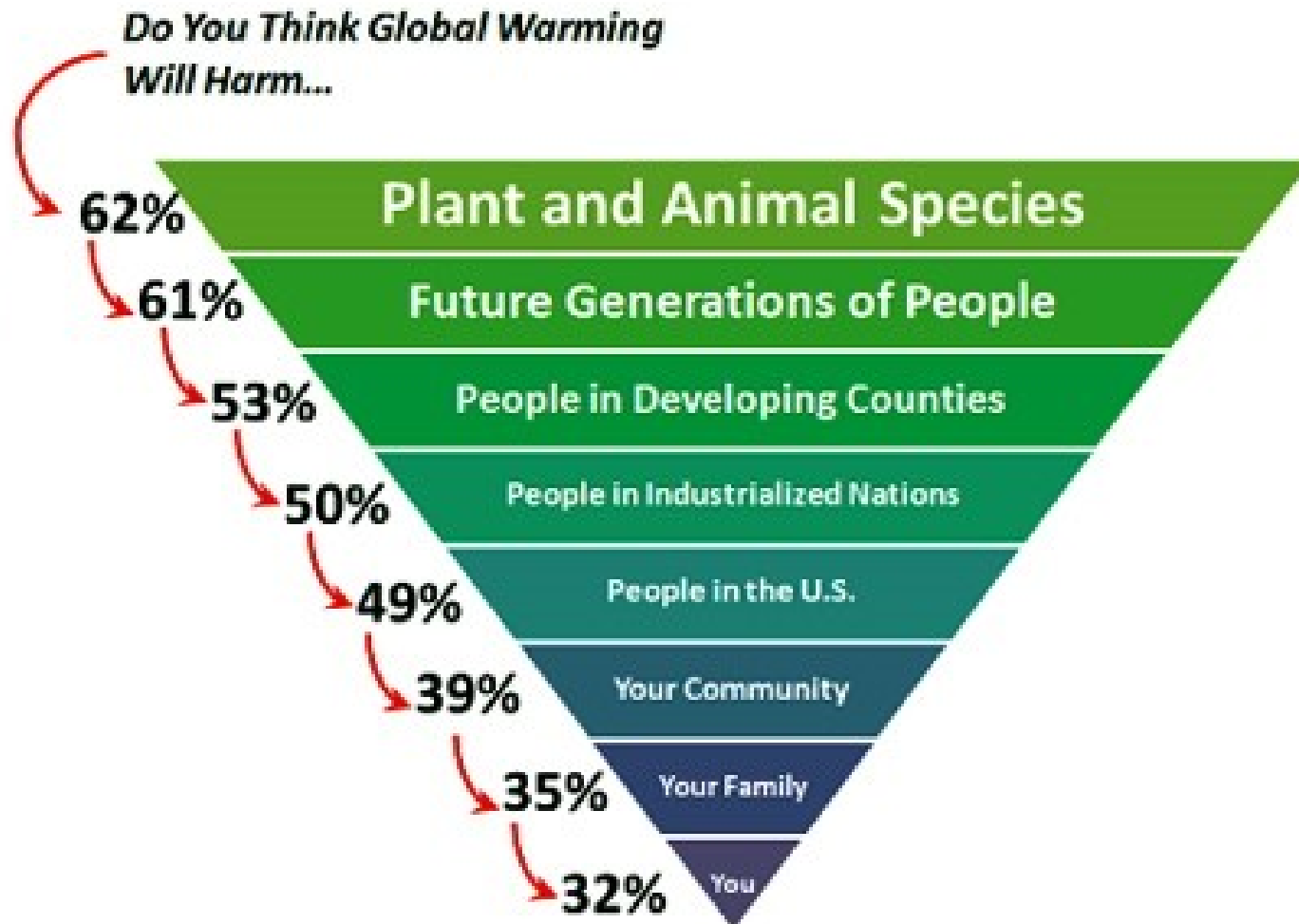
Domníváte se, že Vy osobně jste/nejste dobře informován o ... ?

■ Dobře informován   ■ Poměrně dobře   ■ Nepříliš dobře   ■ Vůbec ne   ■ Nevím

2000 respondentů, zveřejněno: duben 2009

<http://earthfirst.com/americans-believe-global-warming-is-happening-%E2%80%93-to-everyone-but-them/>

Klimatická gramotnost

A CLIMATE-ORIENTED APPROACH
TO TEACHING SCIENCE STANDARDS

CLIMATE LITERACY

**ESSENTIAL PRINCIPLES
AND FUNDAMENTAL
CONCEPTS**

FORMAL & INFORMAL EDUCATION

Třídenní seminář "Climate and Weather Literacy"
Duben 2007

Klimatická gramotnost

Definice: „Klimatická gramotnost je porozumění klimatickým vlivům na člověka a společnost a vlivu člověka na klima.“ [33]

Klimaticky gramotný člověk:

- *Rozumí základním principům* všech aspektů zemského klimatického systému ovlivňujících stav klimatu.
- *Umí shromažďovat informace* o klimatu a počasí, a rozpozná důvěryhodnost zdroje informací k danému tématu.
- *Komunikuje* o klimatu a klimatické změně smysluplným způsobem.
- *Dělá vědecky podložená a zodpovědná rozhodnutí* v situacích souvisejících s klimatem.

Přírodovědná
gramotnost

Klimatická
gramotnost

Environmentální
gramotnost

Mediální
gramotnost

Vzdělávání o změně klimatu

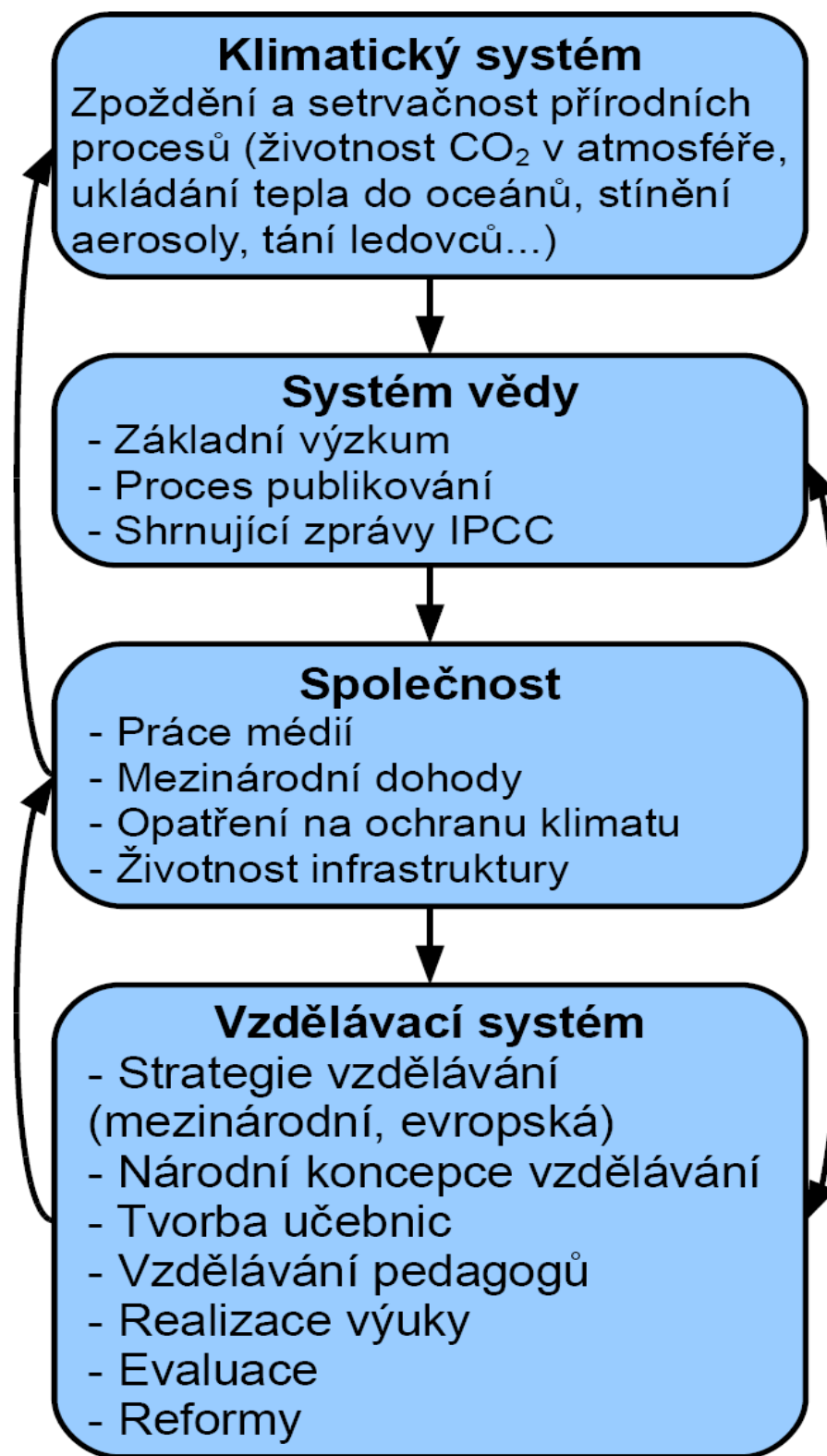
UNFCCC (1992) stanovuje signatářům rozvoj a realizaci vzdělávacích a školících programů

USA – A Framework for K-12 Science Education

Evropa – v rámci vzdělávání k TUR, roztržštěné

ČR – zmínka v RVP (Environmentální výchova)

Problematika reflexe vědy o klimatu ve vzdělávacím systému

V USA je od roku 2011 změna klimatu součástí **Rámcového programu přírodovědného vzdělávání** (A Framework for K-12 Science Education: Practices, Crosscutting Concepts, and Core Ideas 2014), kde je problematika změny klimatu explicitně zastoupena v kapitole 7 – Vědy o Zemi a vesmíru. Požadavky na znalosti žáků jsou vymezeny následovně:

Koncem 5. ročníku

Jestliže se globální teplota Země bude nadále zvyšovat, životy lidí a dalších organismů budou ovlivněny mnoha různými způsoby.

Koncem 8. ročníku

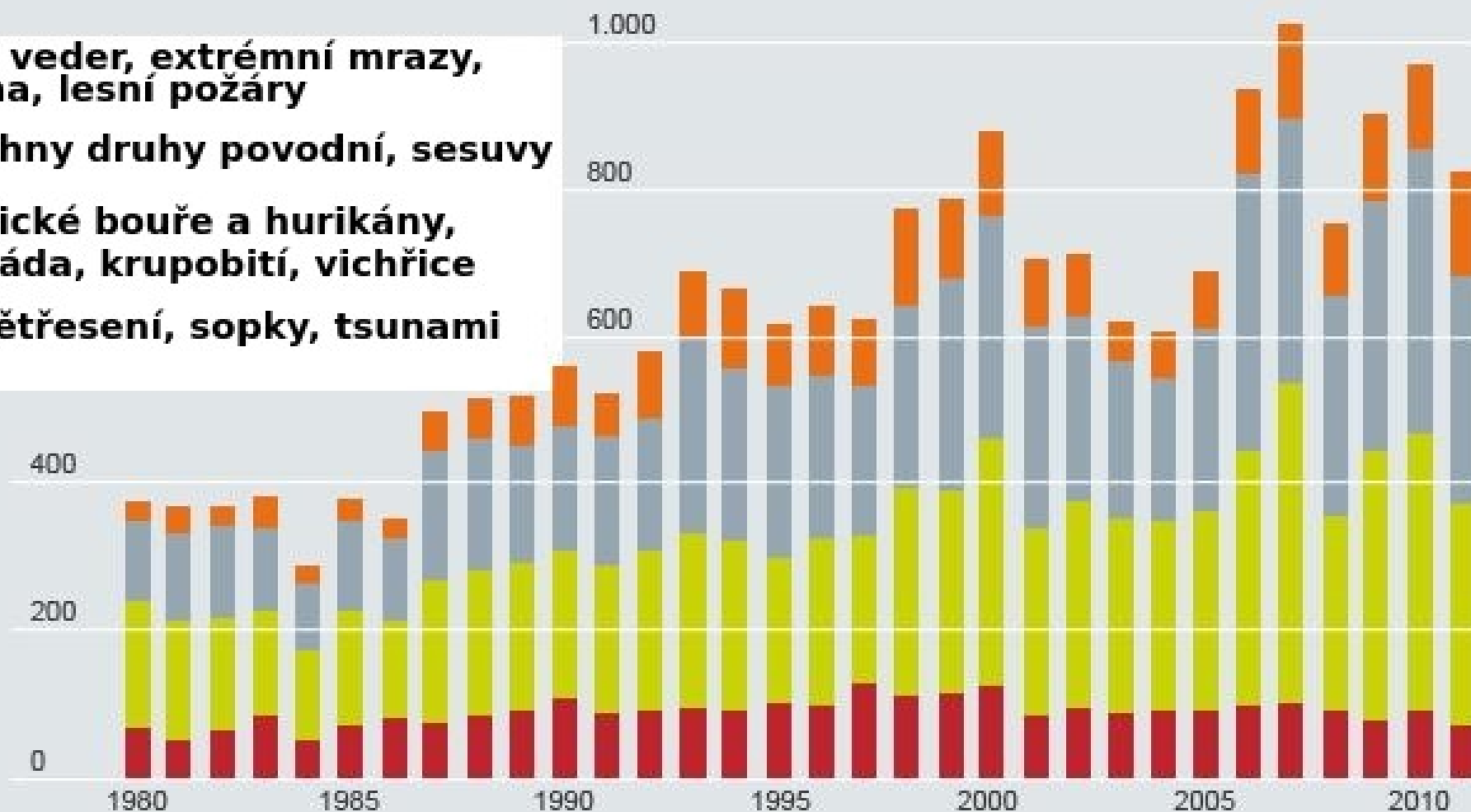
Lidské činnosti, jako je uvolňování skleníkových plynů při spalování fosilních paliv, jsou hlavními faktory v současném růstu průměrné teploty zemského povrchu (globální oteplování). Snížení zranitelnosti člověka vlivem nejrůznějších následků klimatické změny závisí na porozumění člověka vědě o klimatu, jeho technických dovednostech a dalších znalostech (jako např. pochopení lidského chování) a na rozumném uplatňování těchto znalostí při rozhodování a jednání.

Koncem 12. ročníku

Globální klimatické modely jsou často používány k pochopení procesu klimatických změn, protože tyto změny jsou komplexní a mohou probíhat pozvolna z pohledu historie Země. Ačkoliv dopady lidských činností jsou dnes větší, než kdy byly, stejně tak jsou větší schopnosti lidí modelovat, předvídat a čelit současným a budoucím dopadům. Prostřednictvím počítačových simulací a jiných studií vznikají důležité objevy o tom, jak oceán, atmosféra a biosféra interagují a mění se v důsledku lidských činností, a jak reagují na změny lidské činnosti. Proto věda a technika bude mít zásadní význam pro pochopení možných dopadů globální změny klimatu a na informovaná rozhodnutí o tom, jak zmírnit rychlost změny klimatu a její následky pro lidstvo i pro planetu.

Počet přírodních katastrof ve světě, 1980 - 2011

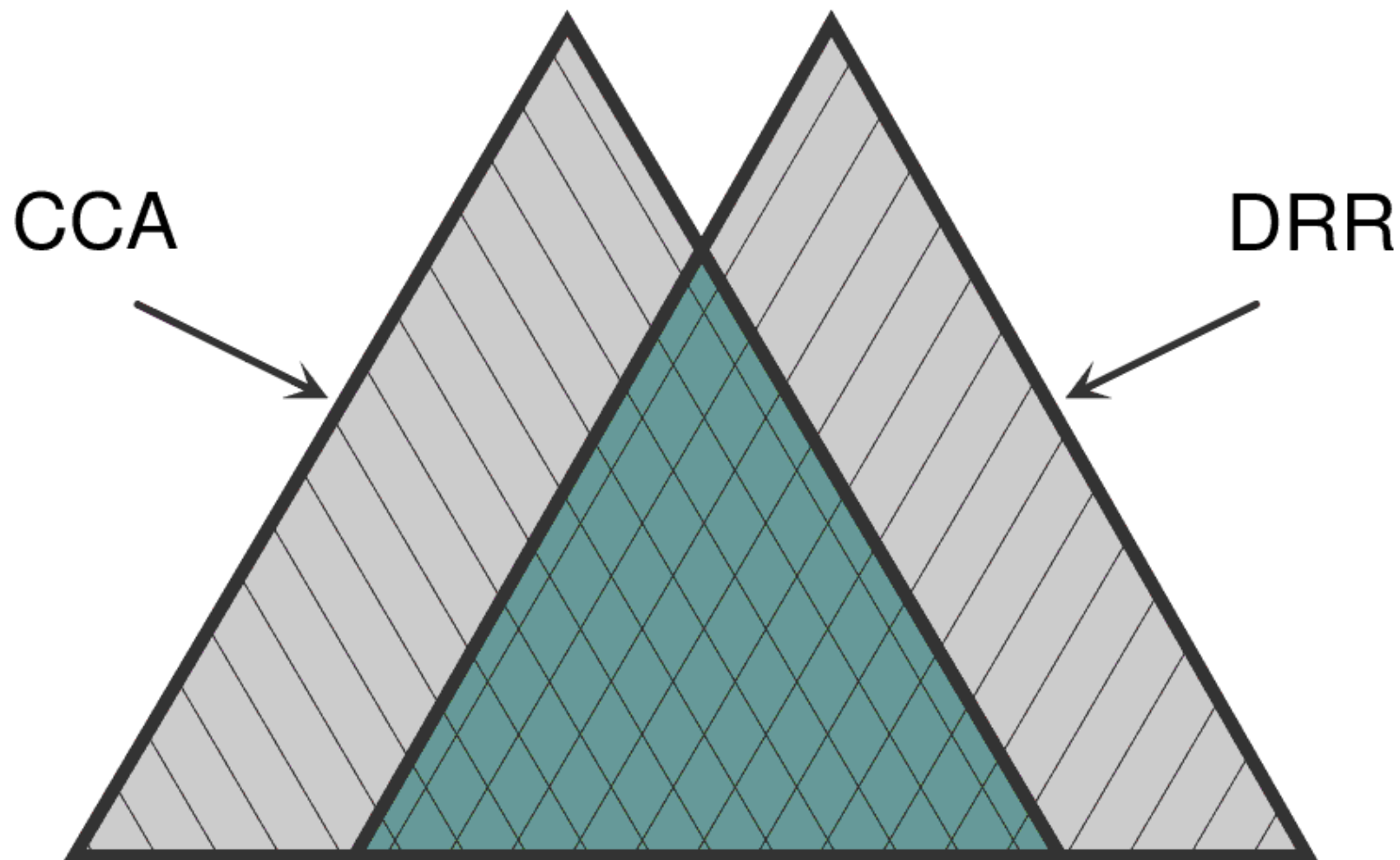
- vlny veder, extrémní mrazy, sucha, lesní požáry**
- všechny druhy povodní, sesuvy**
- tropické bouře a hurikány, tornáda, krupobití, vichřice**
- zemětřesení, sopky, tsunami**

Integrace ochrany obyvatelstva před přírodními katastrofami (DRR) a adaptace na klimatické změny (CCA)

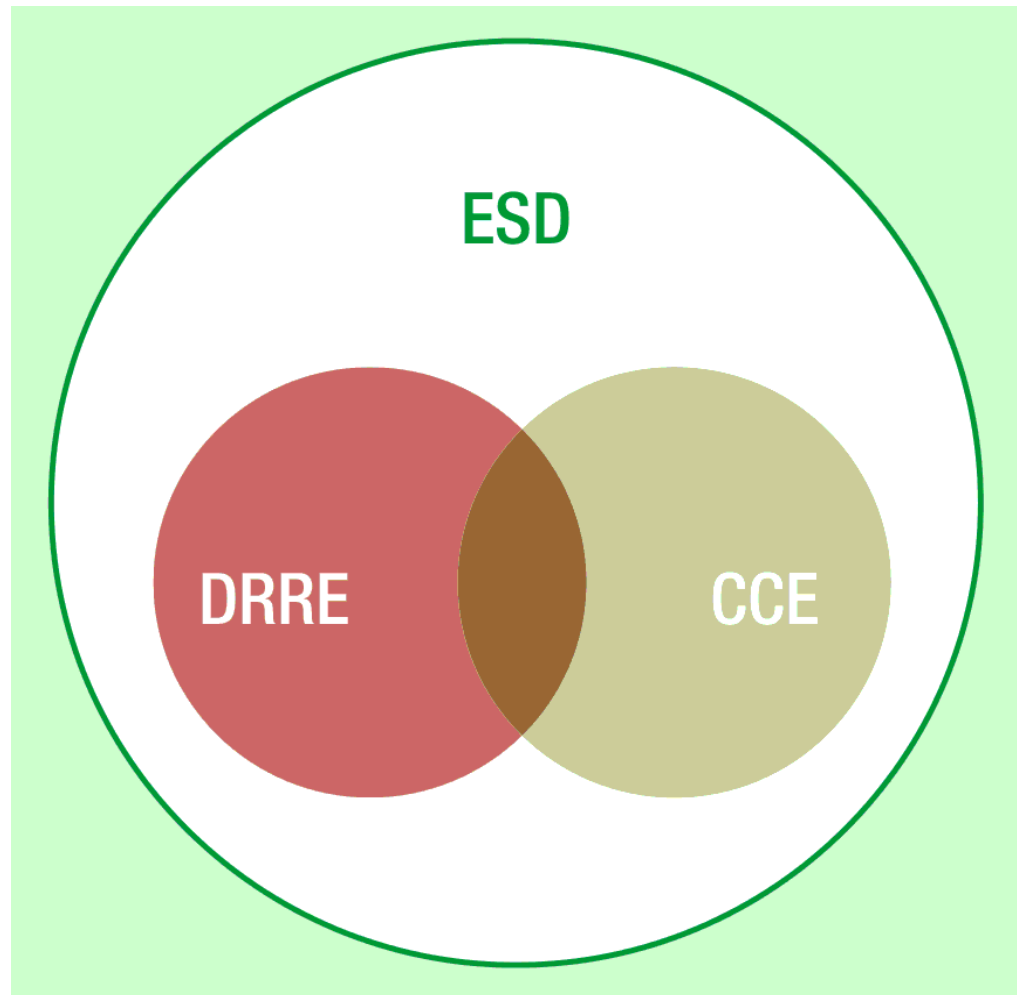
DRR – Disaster Risk Reduction
CCA – Climate Change Adaptation

Úroveň politických cílů

Úroveň akčních programů

Integrace vzdělávání o ochraně obyvatelstva (DRR Education) a změně klimatu (CC Education) v rámci vzdělávání pro udržitelný rozvoj (Education for Sustainable Development)

Ochrana člověka za mimořádných událostí

- Živelní pohromy
- Iniciativa GŘHZS
- Pokyn MŠMT
- Vzdělávací materiály
- Začlenění do výuky (rozšířen RVP ZV)

Cíle vzdělávání o změně klimatu

- Klimatická gramotnost veřejnosti
- Mitigace a adaptace
- Příprava budoucích vědeckých pracovníků
- Jak funguje věda
- Rozvoj kritického myšlení

Transformace systému vědy o klimatu do didaktického systému

- Diferenciační přístup
- Integrační přístup

Transformace

1. Diferenciační přístup

Přírodovědná sféra

Věda o Zemi

Věda
o klimatu

Environmentální
věda

Geografie

*Sféra
životního
prostředí*

*Sociální
sféra*

Transformace

Přírodovědná gramotnost

Přírodovědné
předměty

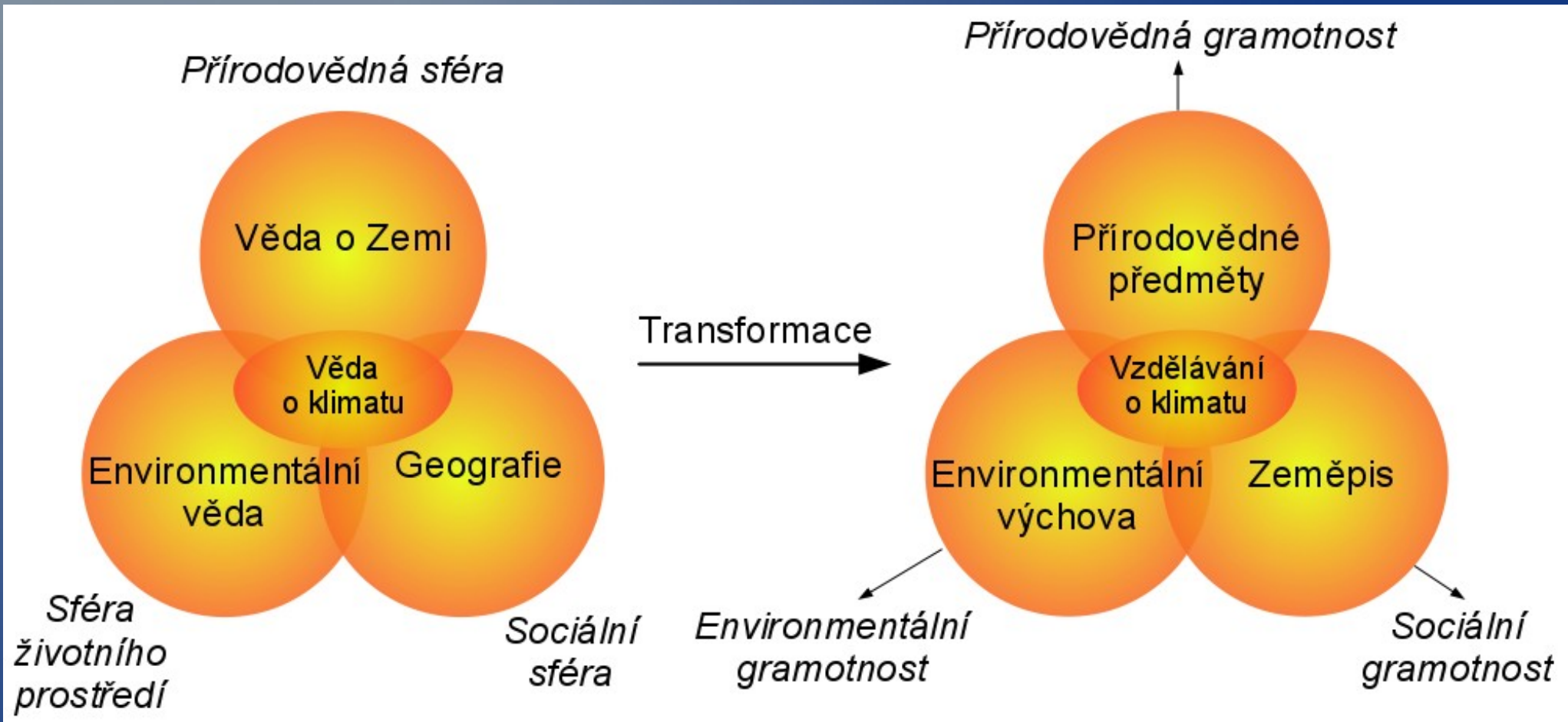
Vzdělávání
o klimatu

Environmentální
výchova

Zeměpis

*Environmentální
gramotnost*

*Sociální
gramotnost*

Možné rozdělení učiva do přírodovědných předmětů

Fyzika

- Klimatický systém
- Meteorologie

Chemie

- Chemie atmosféry oceánů a půdy
- Antropogenní znečištění

Přírodopis

- Evoluce a podmínky života
- Fenologie

Zeměpis

- Zemské sféry
- Společnost

Možné rozdělení učiva do přírodovědných předmětů

Společná témata

- Koloběhy látek
- Metody zkoumání
- Adaptace a mitigace

Klíčová témata problematiky změny klimatu a metod zkoumání změny klimatu.

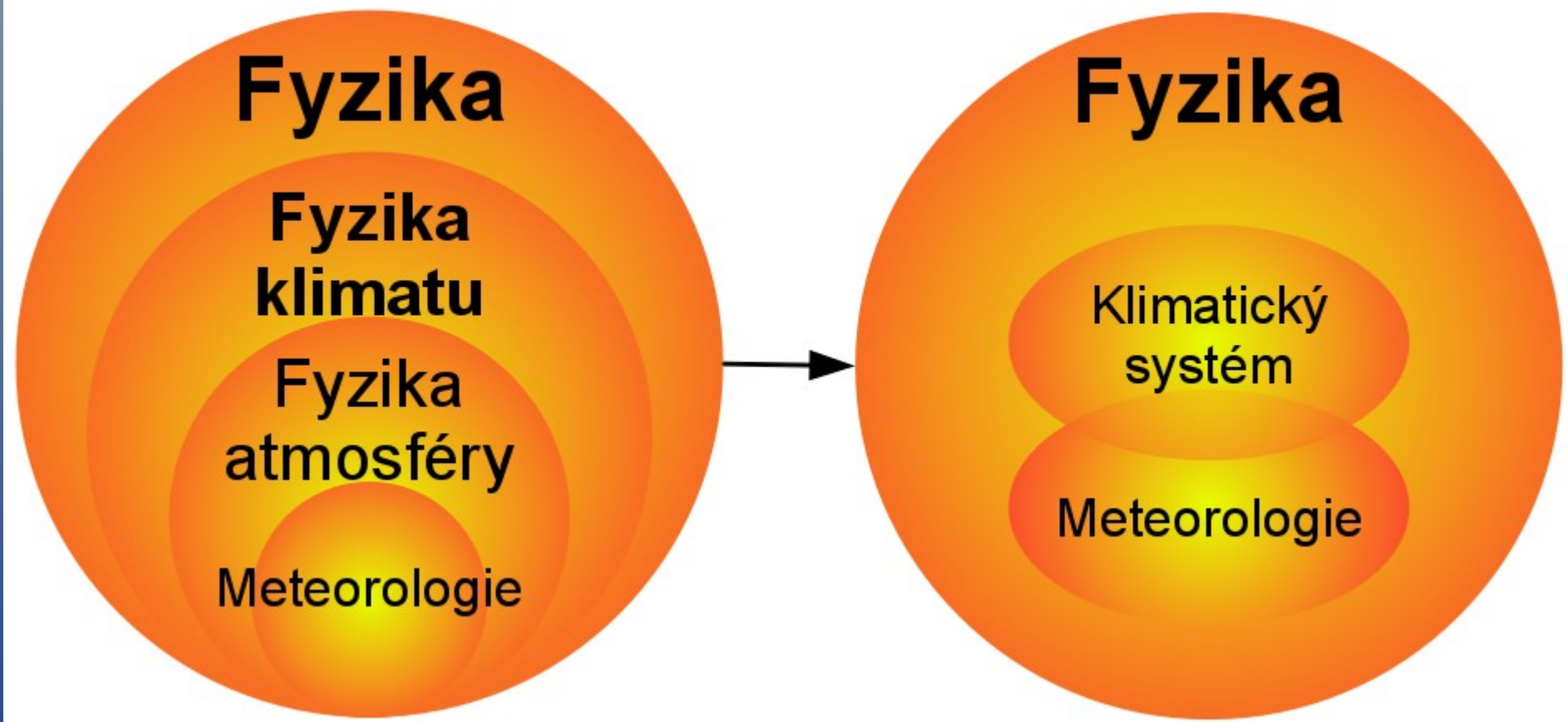
Tečky značí příslušnost
k oborům fyzika, geografie,
chemie a biologie ve vztahu k
fungování klimatického systému.

	F	G	Ch	B
skleníkový jev	•	•	•	
okyselování oceánů	•	•	•	•
příčiny střídání ročních období	•	•		
rozdíl mezi počasím a klimatem	•	•		
extrémy počasí	•	•		
příčiny klimatických změn v minulosti	•	•		
uhlíkový cyklus	•	•	•	•
koloběh vody	•	•		
toky energií v zemském systému	•	•		
základní podmínky života	•	•	•	•
sluneční záření (energie, spektrum)	•	•		•
odrazivost povrchů (albedo)	•	•		
ozónová díra	•	•	•	
fosilní zdroje energie	•	•	•	•
složení atmosféry	•	•	•	•
aerosoly	•	•		
proudění vzduchu	•	•		
oceánské proudy	•	•		
tání ledovců	•	•		
růst hladiny ocenů	•	•		
zpětné vazby, body zvratu, domino efekt	•	•	•	•
teplotní a slanostní stratifikace oceánů	•	•		
ekosystémy		•		•
biomy		•		•
populační růst		•		•
využívání a degradace půdy	•	•	•	•
odlesňování		•		•
biodiverzita		•		•
meteorologická měření	•	•		
fenologická pozorování		•		•
dálkový průzkum Země	•	•		
rekonstrukce paleoklimatu	•	•	•	•
modelování	•	•	•	•

Transformace fyzikálního obsahu vědy o klimatu

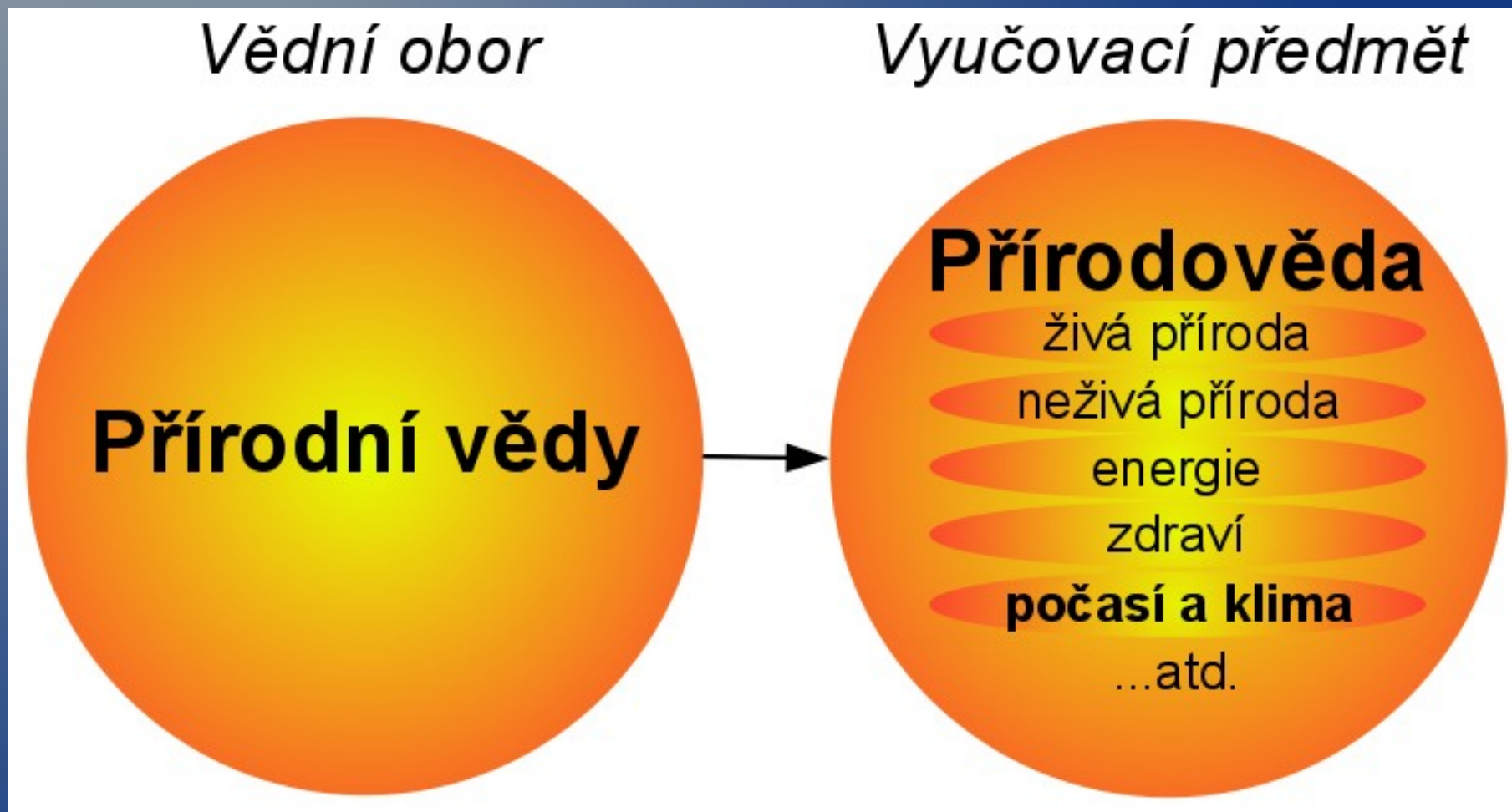
Vědní obor

Vyučovací předmět

Transformace – 2. Integrační přístup

Realizace integračního přístupu na ZŠ

- Jako volitelný předmět v rámci průřezového tématu Environmentální výchova
- V budoucnu jako součást integrované přírodovědy

Návrh kurikula s tématem meteorologie a klimatu pro 2. stupeň ZŠ

7. ročník

- **Hlavní téma: Meteorologie a hydrologie**
- *Učivo:* pranostiky, atmosféra, teplota, oblaky, vlhkost vzduchu, atmosférický tlak, vodní cyklus
- *Vzorové aktivity:* Pranostiky, Ladovy pohlednice, Měření teploty, Denní chod teploty a průměrná denní teplota, Měření tlaku, Modely meteorologických přístrojů, Školní meteorologická stanice, Meteorologická stanoviště GLOBE škol, Druhy oblaků, Dokumentární filmy.

8. ročník

- **Hlavní téma: Klima**
- *Učivo:* klimadiagramy, biomy, tropické cyklóny, kryosféra, skleníkový jev, paleoklima, klimatické změny, klimatické změny v médiích
- *Vzorové aktivity:* Obyvatelná zóna, Klimadiagramy, Köppenova klasifikace klimatu, Stopování hurikánů, Měření albeda, Sněhová koule, Měření úbytku ledu v Arktidě, Kolik CO₂ vypouštíme do ovzduší?, Okyselování oceánů, „Kuličkový model“ klimatického systému, Masová vymírání druhů.

9. ročník

- **Hlavní téma: Uhlíkový cyklus, zdroje energie, globální změna**
- *Učivo:* vlastnosti a formy uhlíku, fosilní paliva, biomasa, zdroje energie, ukládání uhlíku, uhlíková stopa, mezinárodní dohody o změně klimatu, mitigace a adaptace
- *Vzorové aktivity:* Vztah počasí a klimatu, Zdroje energie, Využití měřicí stanice Vernier, Uhlí a jeho hustota, Biouhel, Globální indikátory.

Rozdělení kurikula do předmětů

	Fyzika	Zeměpis	Chemie	Přírodopis
7. ročník - Meteorologie a hydrologie				
pranostiky	•	•		•
atmosféra	•	•	•	•
teplota	•	•	•	•
oblaky	•	•	•	•
vlhkost vzduchu	•	•	•	•
atmosférický tlak	•	•		•
vodní cyklus	•	•	•	•
8. ročník - Klima				
klimadiagramy	•	•		•
biomy		•		•
tropické cyklóny	•	•		•
kryosféra	•	•		
skleníkový jev	•	•	•	•
paleoklima	•	•	•	•
klimatické změny	•	•	•	•
k. z. v médiích	•	•	•	•
9. ročník - Uhlíkový cyklus, zdroje energie, globální změna				
vlastnosti a formy uhlíku	•	•	•	•
fosilní paliva	•	•	•	•
biomasa	•	•	•	•
zdroje energie	•	•	•	•
ukládání uhlíku	•	•	•	•
uhlíková stopa	•	•	•	•
mezinárodní dohody o změně klimatu	•	•	•	•
mitigace a adaptace	•	•	•	•

Cíle vybraných aktivit – 8. ročník

Obyvatelná zóna

- žák zná význam vzdálenosti planet od Slunce pro jejich teplotní podmínky. Dokáže vysvětlit a provést pokus demonstrující pokles intenzity světla se vzdáleností od zdroje.

Klimadiagramy

- na základě klimadiagramu žák popíše teplotní a srážkový režim daného místa a odhadne jeho přibližnou z.š.

Stopování hurikánů

- žák prokáže dovednost práce s mapou, aplikuje převody jednotek vzdálenosti a času, vypočítá průměrnou rychlost. Vysvětlí podmínky vzniku tropického cyklónu, jeho pohyby a ničivé dopady.

Finanční náklady na vzdělávací aktivity

- **Bez nákladů:** Pranostiky
- **Nízkorozpočtové** – tisk pracovních listů, internet, jednoduché pomůcky (~10 Kč)

Ladovy pohlednice, Měření teploty, Denní chod teploty a průměrná denní teplota, Měření tlaku, Modely meteorologických přístrojů, Meteorologická stanoviště GLOBE škol, Druhy oblaků, Dokumentární filmy, Klimadiagramy, Köppenova klasifikace klimatu, Stopování hurikánu, Sněhová koule, Měření úbytku led v Arktidě, Masová vymírání druhů, „Kuličkový model“ klimatického systému, Kolik CO₂ vypouštíme do ovzduší? Vztah počasí a klimatu, Zdroje energie, Uhlí a jeho hustota, Biouhel, Globální indikátory.

- **Nákladné** (~100 Kč)

Měření albeda, Okyselování oceánu, Obyvatelná zóna

- **Finančně náročné** (~10 000 Kč)

Školní meteorologická stanice, Využití měřicí stanice Vernier,